

ERSP TOIMETISED

2

1989

**ERSP dokumendid ja materjalid
20. VIII 1988 - 31. XII 1988**

EESTI
RAHVUS-
RAAMATUKOGU

DE A
1208 2

S i s u

ERSP põhikiri	2
ERSP Asutava Koosoleku poliitiline deklaratsioon	5
ERSP juhatuse teade	8
ERSP Memorandum ÜROle	9
T. Kelami kommentaar Memorandumile	15
ERSP seisukoht riigikorra nime suhtes	21
ERSP juhatuse kiri Eesti üldsusele, massiteabele ja õhiskondlikele liikumistele	22
ERSP juhatuse avalik kiri A. Rüütlile	24
ERSP seisukoht liidulepingu küsimuses	25
ERSP juhatuse ja inimõiguste toimkonna avalik kiri ENSV psühhiaatrite konverentsist osavõtjatele	26
ERSP abipalve ÜROle	28
ERSP märgukiri USA Kongressi Euroopa julgeoleku ja koostöö õhendkomisjonile, USA Riigidepartemangule	30
Märgukiri ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimehele, ENSV Ministrite Nõukogu esimehele	33
Telegramm M. Gorbatsšovile	34
Telegramm NSVL Ülemnõukogu Presiidiumile	34
Telegramm "Karabahhi" komiteele	34
ERSP läkitus ESTO-88'ist osavõtjaille	35
Eesti kuum sõgis 1988 ERSF vaatevinklist	39

Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei põhikirj

I. ERSP siht.

§ 1. ERSP on üksikisikute poliitiline ühendus, mille siht on iseseisva demokraatliku Eesti riigi taaskestamine rahvusvahelise õiguse äldtunnustatud põhimõtete alusel.

II. ERSP õigused ja tegevusväli.

§ 2. ERSP-l on juriidilise isiku õigused, pitsat, märk ja lipp.

§ 3. ERSP avab vastavalt vajadusele osakondi, klubisid, toimkondi ja seksioone, korraldab konverentse, koosolekuid jne., annab välja trükiseid, teeb korjandusi, võtab vastu annetusi, kingitusi, pärandusi ja kasutab muid õiguslikke vorme.

III. Koostöö.

§ 4. ERSP toetab ja teeb koostööd iga üksikisiku ja rühmitusega, kelle tegevus teenib Eesti huve ja älddemokraatlikke põhimõtteid.

§ 5. ERSP teeb koostööd teiste demokraatlike rahvuslike liikumistega.

IV. ERSP liikmed ja nende õigused.

§ 6. ERSP liikmeks võib olla vähemalt 18-aastane isik ja noorliikmeks 16-17-aastane isik, kes juhindub ERSP põhikirjast ja programmist. Noorliikmeid ei saa valida ERSP juhtorganeisse.

§ 7. ERSP liikmeks vastuvõtt toimub kirjaliku sooviavalduse alusel piirkonna juhatajale koos sisseastumismaksu tasumisega.

§ 8. ERSP liikmed maksavad liikmemaksu ERSP Suurkogu poolt määratud suuruses ja tähtaegadel piirkonna laekurile.

§ 9. ERSP liikmetel on võrdsed õigused osaleda ERSP tegevuses, valida ja olla valitud ERSP juhtorganeisse ja esindustesse.

§ 10. Lahkumine ERSP-st on vaba ja toimub liikme sooviavalduse alusel. ERSP-st lahkunuks loetakse ka liikmed, kes pole juba pool aastat ilma mõjuva põhjusega osalenud ERSP tegevuses ega tasunud ka liikmemaksu.

§ 11. ERSP-st võib liiget välja heita piirkonna koosolek, kui liikme tegevus käib vastu ERSP põhikirjale või programmile,

kui liige on sooritanud vääritud teo. Väljahajedetu võib edasi kaevata ERSP Aukohtusse, kes lahendab kõsimuse hiljemalt kolme kuu jooksul.

V. ERSP struktuur.

A. Osakonnad.

§ 12. Osakonnad võivad moodustada vähemalt kolm ERSP liiget territoriaalsel või muul alusel, registreerides end piirkonna juhatuse juures.

§ 13. Osakonnad lähtuvad oma tegevuses ERSP põhikirjast ja programmist, alluvad ERSP juhtorganite otsustele. Kohalike probleemide lahendamisel on osakond iseseisev.

B. Piirkonnad.

§ 14. Piirkonnad moodustatakse osakondadest territoriaalsel või muudel põhimõtetel kooskõlastatult ERSP Volikoguga.

§ 15. Ühes piirkonnas paiknevate kõigi osakondade valitud esindajad moodustavad piirkonna koosoleku, mis on otsustusvõimeline vähemalt 2/3 esindajate kohalolekul.

§ 16. Piirkonna koosolek valib piirkonna juhatuse, revidendi, laekuri, piirkonna esindajad Volikogusse ja esindusnormi alusel piirkonna saadikud Suurkogusse.

C. Volikogu.

§ 17. ERSP Volikogusse kuuluvad piirkonna koosoleku poolt valitud liikmed nii, et iga piirkond oleks esindatud ning Suurkogu poolt valitud ERSP juhatus ja lisaliikmed.

§ 18. Volikogu juhib ERSP tegevust Suurkogu vaheaegadel. Ta vastutab Suurkogu otsuste täidesaatmise eest ning ühendab kogu ERSP-d, koordineerib tema organite tegevust. Volikogu liikmete arvu määrab Suurkogu.

§ 19. Volikogu kutsub kokku ERSP juhatus või üks Volikogu liikmetest vajaduse järgi, kuid mitte harvemini kui kord kolme kuu jooksul. Volikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on vähemalt 2/3 liikmeist.

§ 20. ERSP juhatus loob õleparteilise töö hõlbustamiseks toimkondi nagu infotoimkond, kirjastustoimkond, sekretariaat jne. Toimkondade juhatajad kinnitab ERSP Volikogu.

§ 21. ERSP juhatus juhib ERSP tööd ja annab oma tegevusest aru Volikogule.

D. Suurkogu.

§ 22. ERSP kõrgeim organ on ERSP Suurkogu, mis kutsutakse kokku kord aastas, või erakorraline Suurkogu, mis kutsutakse kokku vajaduse järgi.

§ 23. ERSP erakorraline Suurkogu kutsutakse kokku ERSP Volikogu poolt. Kui erakorralise Suurkogu kokkukutsumist nõuab vähemalt 1/5 ERSP liikmetest, on Volikogu kohustatud seda tegema kahe kuu jooksul.

§ 24. ERSP Suurkogul omavad hääleõigust ERSP volikogu liikmed ja ERSP piirkondade koosolekute poolt valitud saadikud. Saadikute esindusnormi määrab Volikogu.

§ 25. ERSP Suurkogu on otsustusvõimeline, kui kohal on vähemalt 2/3 saadikuid.

§ 26. ERSP Suurkogu võimupiiri kuuluvad küsimused:

- a) ERSP põhikirja vastuvõtmine ja selles muudatuste tegemine;
- b) ERSP tegevusprogrammi ja taktika määramine;
- c) ERSP juhatuse valimine, Volikogu suuruse määramine ja lisaliikmete valimine Volikogusse;
- d) kolmeliikmelise revisjonikomisjoni valimine;
- e) ERSP Aukohtu valimine, mille liikmed ei kuulu Volikogusse ega piirkondade juhatustesse. Aukohus tegeleb liikme-eetika küsimustega ja konfliktsituatsioonide lahendamisega;
- f) otsuse tegemine ERSP tegevuse lõpetamise kohta.

20. august 1988. a.

ERSF ASUTAVA KOOSOLEKU

POLIITILINE DEKLARATSIOON

Vastu võetud Pilistveres 20. aug. 1988

Kui rahvusliku ärkamisaja suurmees Jakob Hurt aastal 1874 selgitas oma ametivendadele eesti rahva püsimise edasise väljawaateid, siis rõhutas ta, et igasugune rahvaste vaba arengu takistamine ja väljastpoolt teostatav ümberrahvastamine on vaimne tapatöö inimsoo edenemise vastu. Selline teguviis, hoiatas ta, maksab end valusasti kätte.

Jakob Hurda hoiatus läks täide. Vaenuliku võõrvõimu valitsemise 48 aastat on tõuganud meie maa ja rahva katastroofi äärele. Oleme jõudnud olukorda, kus meil ei jätku enam elamiseks kõiblikku õhku, vett ega mulda, vabadusest rääkimata. Käegakatsutav oht on jääda vähemusrahvuseks oma põlisel asualal. Mõnes piirkonnas, sealhulgas ka pealinnas, ongi see juba toimunud. Iga mõtlemisvõimelise ja vastutustundelise eestlase jaoks on lõõnud diplomaatide ohu tund.

Õue partei võimumonopolile rajanev süsteem on kõikjal osutunud loomuvastaseks ja loomeahtraks, pole suutnud rahuldada ei inimeste ainelisi vajadusi ega vaimseid püüdlusi. Meil aastast 1940 kehtiv A. Zdanovi näo järgi kehtestatud kord tagab hävesid ja privileege ainult väga väikesele seltsimeeskonnale.

Praeguseks võime täie kindlusega väita: nõukogulikkude tüüpi dhiškonnakorraldus on osutunud inimkonna arengu ummikteeks. Moskvas juhitava impeeriumi üldkriis on nõudseks jõudnud ka metropoli ja kõigi, nii valitsejate kui alluvate ees seisab küsimus: kuidas edasi? Sest vanaviisi enam ei saa. Eesti rahva süngel taevavalael on taas tõusmas rahvusliku eneseteostuse ja lootuse tund.

Eesti iseseisvuse tund 1918. aastal ei olnud kaugeltki juhuse, eesti rahvas oli küps iseseisvuseks. Praegu on eesti rahvas poliitiliseks iseseisvuseks veelgi küpsem, ei ole talle vaja hoolidajaid ei idast ega läänest. Ka rahvusvahelise ja ajaloolise õiguse seisukohast on Eestil alus iseseisvuse taastamiseks.

Mitte ühelgi kompartei võimualusel maal pole suudetud dhiškonna tõsist uuendamist ja demokratiseerimist läbi viia ülaltpoolt antud raamidest. Uppuja ei saa ennast päästa seotuna käsist ja jalust, see tähendab olukorras, kus igaks päästvaks liigutuseks tuleb luba küsida teiselt, veelgi suuremalt uppujalt. Hoopis vastupidi, eluohtlik olukord eeldab maksimaalset liikumisvabadust, võimalust kasutada oma äranägemisel kõiki mõeldavaid ja

kättesaadavaid päästevahendeid. Eesti rahvas ei saa oma olemasolu, looduskeskkonna kaitse ja parandamise, majandustaseme, kultuuri, ajaloolise ja sotsiaalse õiguse pakilisi probleeme lahendada seotud kätega.

Peale KP võimu seob meie rahva käsi halvav ebakindlustunne ja lootusetus. Eestimaa probleemid on lahendatavad vaid eeldusel, et meil taastub kindlustunne homse päeva suhtes, lootus ja usk. Seda saab meile anda vaid iseseisvus.

Poliitilise iseseisvuse taastamine ei ole ainult eesmärk omaette, see on ka eeldus kõigi muude probleemide lahendamiseks tulevikus. Iseseisvusnõue ei ole äärmuslus, see on kõige realistlikum, kainem ja illusioonivabam tee meie muredest ja hädadest ülesaamiseks.

Ka Venemaale ei ole stalinistlik vallutuspoliitika olnud õnnistuseks. Kesk-Venemaa põliskülad on tühjad, viljakad põllud võsastunud ja söötis ja teravilja tuleb välismaalt sisse tuua põlisrahvastelt röövitud kulla, nafta ja kalliskivide eest. Vene rahva kindlustusetunne stalinismi uute puhangute ees on veelgi suurem kui meil. Meile annaks meie iseseisvuse taastamine kui stalinismi ühe kuriteo likvideerimine osaltki lootust normaalsemale tulevikule. Kui me loobuksime täiel häälel ütlema, et pürgime iseseisvusele, siis sooritaksime sellega kuriteo mitte ainult oma rahva vastu, vaid ka kõigi Venemaa rahvaste tuleviku vastu.

Iseseisva Eesti tulevased suhted oma suure idanaabriga peaksid olema sõbralikud, heanaaberlikud ja vastastikku kasulikud. Meie suhete alus saab olla vaid 1920. aasta 2. veebruari Tartu rahuleping. See leping ei ole kaotanud oma sisulist ega juriidilist väärtust. Vägivaldsed okupatsioonid ei lõpeta selliste lepingute kehtivust.

Niisiis, meil pole mingit õigust loobuda iseseisvuse nõudest. Samavõrra lubamatu aga oleks ainult selle nõudmisega piirduda. Poliitiline, majanduslik, kultuuriline suveräänsus tuleb meil praktiliselt kätte võtta. Ükski võoras ei tule meile midagi tooma. Mitte midagi ei anna KP käest vabatahtlikult. Iga samm totalitarismist, stalinismi pärandist ja suurriiklikust sovienismist eemale, demokraatia ja õigusriigi poole kätte võidelda, pidades meeles, et esimesel võimalusel püütakse kõike tagasi võtta. Iseseisva Eesti hoonet on vaja ehitada juba täna, okupatsioonivõimu sees, asudes taastama selle hoone kõiki algeid ja elemente.

Mitte riigiorjade huvituseta töö ülemuste grupi huvides, vaid vabade kodanike vaba töö ja ettevõtlus viib tulevikku. Õigus eraomandile, oma töö ja vaeva viljale, töölis- ja ametiühingute vabadus - see on meie tee. Majandusliku võimu tagasiandmine riigiomandusest kodanikele - see on totalitarismivaba tuleviku tee.

On aeg loobuda mütoloogiast, et majanduses on võimalik ainult halb kapitalism või hea sotsialism, mida tuleb siiski kogu aeg parandada. Meie majandusprogrammi põhimõtted olgu tõeline mõistlikkus, otstarbekus ja õiglus. Sotsialismi parandamine ei ole võimalik. Seda oleme tunda saanud juba rohkem kui küllalt.

Sõltumatus algab meist endist, peame kõigepealt iseendid sisemiselt vabastama ja õhinema. Meie rahva õigluse- ja vabadusejahu saab head ja püsivat vilja kanda üksnes juhul, kui see ettevõtmine juurdub ajalikke piire ületavates väärtustes ja tõdedes. Selleks on Kirikul kanda asendamatu missioon viimase poole sajan-di jooksul tekkinud eetilise tühiku täitmiseks, rahva kasvatami-seks üldkehtivate traditsiooniliste moraalsete väärtuste vaimus. Ristiinimene peab tagasi saama oma õiguse olla iseseisev inimene kõigi inimõigustega. Ilma moraalse uuestisõnnita ei tule majan-dusliku reformi väikest imet ega rahvusliku taassõnni suurt imet.

Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei tahab teha koostööd kõigiga, kes vastutustundeliselt vaba tuleviku poole püüdlevad, kes tahavad koos töötada sotsialistliku kolonialismi kaotamiseks.

Eestlane, ära häbene olla rahvuslane, iseseisvuslane ja demokraat!

Su õie Jumal valvaku,
 et areas isamaa!
 Ta olgu sinu kaitseja
 ja võtku rohkest õnnista,
 mis iial ette võtad sa,
 mu kallid isamaa!

ERSP juhatus teade

20. augustil 1988. aastal toimus Pilistveres Viljandimaal Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei Asutav Koosolek. Asutaja liikmeteks registreerus 102 inimest. Võeti vastu ERSP põhikirj. Valiti 5-liikmeline ERSP juhatus: Mati Klirend, Lagle Parek, Eve Pärnaste, Vello Salum ja Erik Udum. Valiti 21-liikmeline ERSP Volikogu, kuhu peale juhatuse liikmete kuuluvad: Jüri Adams, Tiina Hallik, Urmas Inno, Tunne Kelam, Avo Kiir, Andres Mäe, Kalju Mätik, Viktor Niitsoo, Arvo Pesti, Raivo Piirak, Ants Pindis, Artur Ratas, Maris Sarv, Sander Siss, Ain Vares, Ollar Varik. Valiti 3-liikmeline revisjonikomisjon: Peeter Kari, Valev Kruusalu ja Jüri Mikk. Valiti 5-liikmeline ERSP Aukohus: Rein Arjukese, Valdur Ernits, Karin Inno, Juhan Teder, Kaja Tullus.

ERSP Asutava Koosoleku pähalik osa toimus Pilistvere kirikus. Loodavat parteid tervitasid Läti Rahvusliku Sõltumatuse Liikumine, Helsinki-86 ja Helsinki-86 Riia osakond. Sündmust filmisid ka pressiklubi "Glasnost" esindajad Moskvast. Koosoleku vaheajal käidi Pilistvere surnuaial Päästekomitee liikme, Eesti iseseisvuse märtri Jüri Vilmsi haua ja Vabadussõja monumendi juures ning asetati sinna lilli.

Juhatus teeb ettepaneku kuulutada 23. august rahvusõiguse päevaks.

Pilistvere, 21. august 1988

Märkus:

asutajaliikmete õige arv on 104. Kaks Pilistveres täidetud avaldust esitati väikese hilinemisega. - Toim.

Tema Ekstsellents
J. Pérez de Cuéllar

Office of the Secretary-General,
United Nations, N.Y. 10017, USA

Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei
esitab
Ühinenud Rahvaste Organisatsioonile ja asjastuhvitatud ORO
liikmesriikide delegatsioonidele

MEMORANDUM I

olukorra kohta Eestis.

LAHTUDES SELLEST,

- et Eesti, a-st 1918 iseseisva rahvusvabariigi ning a-st 1921 Rahvasteliidu liikmesmaa staatust on ligemale poole sajandi vältel otsustavalt mõjutanud NSV Liidu ja Saksa Riigi vahel 23. augustil 1939. a. sõlmitud nn. Molotov-Ribbentropi pakt koos salajase lisaprotokolliga, mille alusel neutraalne Eesti langes Nõukogude Liidu huvisfääri ning pidi Moskva sõjalise ähvarduse sunnil oktoobris 1939 oma territooriumile laskma Punaarmee väekoondised (lepingu järgi 25 000, tegelikult kuni 40 000, alates juunist 1940 ca 120-140 000 meest Eesti Vabariigi 15 000-lise armee vastu);

- et 9 kuud pärast Nõukogude sõjaväebaaside rajamise lepingut Eesti alal Nõukogude valitsuse planeeritud ja teostatud võimuhetkus (juunist augustini 1940) kujutas endast mitte sotsialistlikku revolutsiooni ja eesti rahva vabatahtlikku ühinemist NSV Liiduga, nagu seda Nõukogude Liidu poolt 48 aastat on väidetud, vaid hoopis seadusliku valitsuse likvideerimist võõra suurriigi sõjalise okupatsiooni teel (olukorras, kus ca 140-st eesti kommunistist igapähe selja taga seisis 1000 Punaarmee sõdurit) ning sõltumatu riigi vägivaldset annekteerimist NSV Liidu koosseisu;

- et Eesti (samuti Läti ja Leedu) kohta seni nõukogude propagandas kehtinud ajalooliste müütide paljastamine ning Molotov-Ribbentropi pakti salaprotokolli teksti avalikustamine nõukogude ajakirjanduses ei jäta enam mingit võimalust põhjendada Balti riikide sõltumatusest ilmajätmist ja nende annekteerimist NSV Liidu koosseisu, nagu seda nüüd tunnustavad ka mitmed nõukogude ajaloolased;

- et alates 1940. a. juunist kuni viimase ajani on Nõukogude võimuorganid sooritanud eesti rahva suhtes süstemaatilisel ja plaanipäraselt tegusid, mida iseloomustavad ÜRO konventsioonis genotsiidi kohta määratletud tunnused, viies läbi eesti rahvusest isikute massilist kui ka grupiviisilist füüsilist hävitamist, kümnete tuhandete kodumaalt väljasaatmist või pikaajalist ebanimilikust vangistuses pidamist, veel kümnete tuhandete majanduslikku, õiguskonfliktlikku, õiguslikku, moraalselt ja vaimset kahjustamist rahvuslikku, sotsiaalse, ideoloogilise või usulise kuuluvuse alusel (siia on põhjust arvata ka sõjajärgseil aastail terrori ja sotsiaalsete traumade mõjul sündimata jäänud ca pool miljonit last);

- et Eesti territooriumile ebanormaalselt suurel arvul paigutatud Nõukogude sõjaväekoondised, eriti rohkearvulised raketi- baasid kohaliku elanikkonda ja omavalitsusorganeid eirates ning üksnes NSV Liidu Kaitseministeeriumile ja KGB-le alludes ahistavad eesti rahva vaba eneseavaldust, kahjustavad loomulikku elutegevust ja looduskeskkonda, seades võimaliku tuumakonflikti korral hävinguohu kogu väikese rahva;

- et alates 1940. a. augustist on Eesti Vabariik taandatud sisuliselt koloniaalsele territooriumi seisundisse (nagu seda praegu avameelselt tunnistavad eesti nõukogude majandusteadlased ja õiguskonnanategelased). s.o. olukorda, kus maa majanduslik-sotsiaalselt juhtimist teostab mitte ENSV valitsus, vaid 70 Moskvas asuvat ministeeriumi ja muud keskasutust; kus tööstus 91 % ulatuses allub õleliidulisele kontrollile, kus Eestil puudub ekvivalentne kaubavahetus teiste NSV Liidu piirkondadega, kus teenitud välisvaluutat Moskva keskvallitsus võtab endale kaugelt üle 90 % ning kus elatustase ja sotsiaalne struktuur on jäänud mitmeid kordi maha sõltumatute kapitalistlike naaberriikide omast;

- et Nõukogude Liidu juhtkonna suurriikliku poliitika raames stimuleeritud mitte-eestlaste immigratsiooni tagajärjel on eestlaste kui põliselanike osakaal Eestis ligemalt poole sajandi jooksul vähenenud 92 %-lt (1930. a-ll) pisut üle 60 %-le (tegelikult on eestlaste suhtarv veelgi väiksem, kuivõrd ametlik statistika ei kajasta kõiki mitte-eestlaste grupe, sealhulgas sõjaväelasi), mistõttu eestlasi ähvardab oht jääda lähema 10-20 aasta jooksul vähemuseks oma põlisel asualal (see oht on juba realiseerunud pealinnas Tallinnas, kus eestlasi on faktiliselt alla 40 %, ja lausa venestunud Kirde-Eesti tööstuspiirkonnas);

- et õleliiduliste ametkondade järjepidev surve hankiva tööstuse ning mitmesuguste suurtööstuslike objektide laiendamiseks ähvardab Eestit lähemas tulevikus ökoloogilise katastroofiga ning mitte-eestlastest importitööjõu veelgi intensiivsema sissetoomisega;

- et kriitilisse seisundisse sattunud eesti rahval pole enam

jäänud aega ega ressursse rajamaks lootusi ulatuslikuma majandusliku ja kultuurilise autonoomia programmile (nn. Isemajandav Eesti), kuivõrd rahvusprovintsi autonoomia taotlused põrkuvad jätkuvalt Moskva koloniaalbürokraatia raevukale vastupanule ning neid on tegelikult võimatu realiseerida Nõukogude armee, julgeolekuaparaadi ja kommunistliku partei võimemonopoli edasise kestmise tingimustes;

- et hoolimata Stalini-Molotovi-Zdanovi juhitud anneksiionipoliitika kuritegeliku olemuse avalikustamisest ja kriitiseerimisest nõukogude teabevahendeis kaitseb praegune Nõukogude juhtkond endiselt oma õigust nende kuritegude viljadele, rõhutades Eesti NSV Liidu koosseisu kuulumise "ajaloolist reaalsust" ning välistades juba ette kõik võimalused sõltumatu Eesti taastamiseks, mis seab kahtluse alla Moskva uue kursi usutavuse väikerahvaste suhtes ning tekitab eesti rahvas kasvavat rahulolematust;

- et esimesel võimalusel, kasutades ära terrorirežiimi mõningast leevenemist, on eesti rahvas spontaansete poliitiliste massimeeleavaldustega alates 23. augustist 1987. a., omaalgatuslike õhiskondlike liikumistega ning rohkete avameelsete debattidega ilmutanud üksmeelset õigluse- ja vabadusetahet, tundlikkust ajaloolise ülekohtu suhtes, lähimineviku demokraatlike poliitiliste traditsioonide taaselustamise soovi ning lugupidamist iseenda Eesti Vabariigi tähtpäevade ja sümbolika vastu, demonstreerides sellega oma poliitilist ja moraalset kõpsust riikiiku sõltumatuse taastamiseks;

- et kõik need meelevaldused, omaalgatuslikud liikumised ja debatid on teoks saanud Eestimaa Kommunistliku Partei ametlikust joonest sõltumatult ja seda trotsides, ilmutades senisest veelgi reljeefsemalt EKP rolli üleliidulise kommunistliku partei territoriaalse haruna, kel puudub oma rahvuslik programm, kelle liikmeskonnast suhteliselt suurema osa moodustavad mitte-eestlased (Tallinnas kuni 65 %) ning kes on omaenda tunnustust mõõda kaotanud initsiatiivi ja autoriteedi;

- et neid, eesti rahva edasipüsimise, tema elukeskkonna ja rahvuslik-kultuurilise identiteedi säilimise seisukohast äärmiselt oluliseid probleeme saab kõige loomulikumalt ja tõhusamalt lahendada, luues olukorra, kus eestlased oleksid taas oma saatuse täieõiguslikud peremehed ega tarvitseks oma valikutes ja ettevõtmistes sõltuda võõrvõimust;

- et õiguslikust aspektist ainus seaduspärane ja konsekventne tee Eesti Vabariigi suhtes tehtud ülekohtu heastamiseks on rahvale temalt vägivaldselt võõrandatud õiguste ennistamine 1940. a. eksisteerinud õigusriigi vormis, võttes suhetes NSV Liiduga aluseks 1920. a. Tartu rahulepingu;

- et Eesti Vabariigi annekteerimist NSV Liidu poolt 1940. a. pole 48 aasta vältel tunnistanud de jure suurem enamus Lääne

demokraatiad ega kavatse seda ka edaspidi teha;

- et Euroopa Parlament on a-st 1983 mitmel korral juhtinud tähelepanu eestlaste, lätlaste ja leedulaste kui Euroopa riikide perre kuuluvate rahvaste ebanormaalsele ja koloniaalsele seisundile, soovitades Balti riikide kdsimust tõstatada niihästi ÜRO raames kui ka muudel rahvusvahelistel foorumitel;

- et Nõukogude Liidu valitsus, jätkates ligemale poole sajandi vältel Molotov-Rihbentropi paktist aluse saanud imperialistlikku poliitikat Balti riikide suhtes, rikub ÜRO Põhikirja art. 2 punkti 4, samuti Rahvusvahelise pakti majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste kohta art. 1 ja Inimõiguste Ülddeklaratsiooni art. 21 punkti 3;

- et Inimõiguste Ülddeklaratsiooni preambula alusel ÜRO liikmesriigid kohustuvad koostöös ÜRO-ga kaasa aitama inimõiguste ja põhiliste vabaduste üldisele austamisele ja nendest kinnipidamisele;

- et Rahvusvahelise pakti majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste kohta art. 1 punkt 3 alusel kõik osavõtvad riigid peavad edendama enesemääramisõiguse teostamist ja austama seda õigust;

- et koloniaalmaadele ja -rahvastele iseseisvuse andmise deklaratsiooni alusel rahvaste allutamine võõramaisele ikkele ja dlemvõimule ning nende ekspuuteerimine tähendab inimese põhiõiguste eitamist, on vastuolus ÜRO põhikirjaga ning takistab koostöö arendamist ja rahu kehtestamist kogu maailmas ning seda, et ükski millise iseloomuga repressaalid, mis on suunatud sõltuvate rahvaste vastu, tuleb lõpetada, et anda neile rahvastele võimalus realiseerida rahu ja vabaduse tingimustes oma õigust täielikule iseseisvusele;

- et eestlaste (samuti lätlaste ja leedulaste) riiklikust sõltumatusest ja enesemääramise õigusest vägivaldne ilmajätmine ning nende allutamine Moskva genotsiidi- ja koloniaalpoliitikale ohustab rahvastevahelist heaolu ja sõbralikke suhteid ning rikub ÜRO põhimõtteid, milline asjaolu volitab ÜRO Peaassambleed (ÜRO Põhikiri art. 14) soovitada abinõusid sääraste olukordade rahu-likuks lahendamiseks -

Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei Volikogu paneb ette:

1. lülitada kõsimus Eesti kui endise Rahvasteliidu ja rahvusvahelise riikidepere täieõigusliku liikmesmaa praegusest õigusevastasest, ebanormaalset ja Eesti põliselanikkonna edasipüsümise seisukohast äärmiselt ohtlikust olukorrast ÜRO Peaassamblee 1988. a. plenaaristungi päevakorda, arutades seda ka teistel sobival ÜRO foorumitel ning kaasates säärastele arut-

eludele tunnistajatena Eesti sõltumatute organisatsioonide esindajaid ja selleks soovi avaldavaid üksikisikuid;

2. mõista ÜRO liikmesriikide poolt hukka 1939. a. 23. augustil NSV Liidu ja Saksa Riigi vahel sõlmitud nn. Molotov-Ribbentropi pakt koos salajase lisaprotokolliga ning soovitada mainitud paktis osalejate õigusjärglastel (NSV Liit, SLV, SDV) kuulutada see tühiseks hiljemalt Molotov-Ribbentropi pakti 50. aastapäevaks (analoogiliselt 1938. a. Müncheni kokkuleppe tühiseks kuulutamisele Tšehhoslovakkia ja SLV vahelise lepinguga 1973. a.);

3. tunnistada Eesti (samuti ka Läti ja Leedu), kelle õhikondlikku ja riiklikku korraldust Molotov-Ribbentropi pakt oma lisaprotokolliga kõige vahetumalt ja destruktivsemalt mõjutas, võõrvõimu poolt vägivaldselt okupeeritud territooriumiks, kelle osas pole siiani täidetud Atlandi harta 3. artikliga antud lubadusi (Teise Maailmasõja käigus suveräänsetest õigustest ja omavalitsusest ilma jäetud rahvaste õiguste ja omavalitsuse taastamine);

4. osutada eesti rahvale moraalselt ja praktiliselt kaasabi nõukogude okupatsioonivägede ja sõjaväebaaside eemaldamiseks Eesti territooriumilt (need olid sinna paigutatud Eestile NSV Liidu poolt jõe ähvardusel peale sunnitud 1939. a. lepingu alusel 10-ks, maksimaalselt 15 aastaks; lepingu kehtivus lõppes 1954. a.), et tagada ÜRO koloniaalmaadele ja -rahvastele iseseisvuse andmise deklaratsiooni (punktid 1, 2, 4, 5), rahvusvahelise pakti kodaniku- ja poliitiliste õiguste kohta art. 1, Inimõiguste deklaratsiooni art. 21 punkt 3, samuti kõigi muude üldtunnustatud inim- ja kodanikuõiguste täieulatuslik ja tingimusteta elluviimine Eesti põliselanikkonna ja selle iga liikme suhtes;

5. juhtida tähelepanu Eesti Vabariigi ja Nõukogude Venemaa vahel 2. veebruaril 1920. a. sõlmitud Tartu rahulepingu jätkuvale kehtivusele, millega Nõukogude valitsus tingimusteta ja igaveseks ajaks tunnustas Eesti täielikku sõltumatust Venemaast;

6. tagada Eestis (pärast praegu siinviibivate okupatsioonivägede eemaldamist) demokraatlike valimiste läbiviimine ÜRO järelevalve all, rakendades hirmust ja mis tahes survest vabade tingimuste loomiseks vajaduse korral ÜRO korravalvejõude; anda suveräänsetes õigustes taastatud Eesti Vabariigile võimalus astuda ÜRO liikmeks;

7. soovitada NSV Liidu valitsusele respektierida tuumarelvavaba ning blokivälise Eesti neutraliteeti vastavalt 1920. a. Tartu rahulepingu 5. artiklile, võttes arvesse Eesti Vabariigi valitsuse omaaegset neutraalset, kõigi maadega sõbralikku koostööd taotlevat välispoliitikat ning eesti rahva hulgas viimasel ajal ilmnenu selget soovi niisugust poliitilist joont jätkata.

Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei pöördub palvega järgmis-
te ÜRO liikmesriikide:

- Ameerika Ühendriigid
- Argentiina Vabariik
- Austraalia Liit
- Belgia Kuningriik
- Brasiilia Ühendriigid
- Grenada
- Hispaania Kuningriik
- Hollandi Kuningriik
- Iiri Vabariik
- Islandi Vabariik
- Itaalia Vabariik
- Jaapan
- Kanada
- Libeeria Vabariik
- Luksemburgi Suurhertsogiriik
- Norra Kuningriik
- Portugali Vabariik
- Prantsuse Vabariik
- Rootsi Kuningriik
- Saksamaa Liitvabariik
- Soome Vabariik
- Suurbritannia ja Põhja-Iirimaa Ühendatud Kuningriik
- Taani Kuningriik
- Uruguai Idavabariik
- Uus-Meremaa
- Venetsueela Vabariik

ja kõigi muude asjastuivatud valitsuste poole palvega esitada
käsitlev Memorandum arutamiseks ÜRO Peaassambleel või teistel
sobivail ÜRO foorumil ÜRO ametliku dokumendina.

Alla kirjutanud Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei Volikogu
liikmed:

Jüri Adams	Kalju Mätik	Artur Ratas
Tiina Hallik	Viktor Niitsoo	Vello Salum
Urmas Inno	Lagle Parek	Maris Sarv
Tunne Kelam	Arvo Pesti	Sander Siss
Avo Kiir	Raivo Piirak	Erik Udum
Mati Kiirend	Ants Pindis	Ain Vares
Andres Mäe	Eve Pärnaste	Ollar Varik

Eesti,

Pilistvere 17. september 1988

ERSP Volikogu liikme Tunne Kelami
kommentaar ERSP Memorandumile

(Esitatud ERSP pressikonverentsil 27. okt. 1988
Tallinnas Kirjanike Maja saalis)

Tänase kokkutuleku mõte oli tutvustada Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei Volikogu algatust - Memorandumit, mis võeti vastu käesoleva aasta 17. septembril Pilistveres 21 allkirjaga ja suunati Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni peasekretärile, õhtaegu ka 26 riigi valitsustele. Memorandum käsitleb olukorda Eestis ja esitab ettepanekuid selle olukorra lahendamiseks. Meie lähtepunktiks on Eesti hetkeseis. See on teatavasti kriitiline.

Kõrvu üllatavate edasiminekutega ja õhiskondliku elu normaliseerumisega ei saa ometi kõnelda veenvast demokratiseerumisest ja sellest, et eesti rahva murettekitavatele probleemidele oleks leitud rahuldav lahendus. Vastupidi, õheltki poolt pole suudetud pakkuda tagatise uuendusprotsesside tagasipöördumatuse osas. Muuhulgas on tõsiseks murettekitavaks asjaoluks seegi, kuidas toimus käesoleva aasta suve ja sõgise jooksul Eesti poliitvõngide vabastamisprotseduur. See toimus õärmiselt vaevalliselt tõepoolest tundus, nagu pidanuks hundi lõugu millimeeter-millimeetrilt lahti kangutama, kusjuures see protseduur lõppes vabastatute jaoks ebarahuldava, võimude jaoks aga häbiväärse tulemusega - inimesed vabastati, kuid nende sõõ jäeti. Ka niisugune asjaolu paneb tõsiselt mõtlema uutmise ja demokratiseerimise veenvuse kohta. Seetõttu tekibki praeguses olukorras mitmesuguste õhiskondlike jõudude jaoks oluline valikukõsimus. Samal ajal, kui ollakse õhel meelel, et Eesti probleeme tuleb lahendada sõgavuti, et praegu on unikaalne võimalus selleks avanenud, ilmuvad lahk- arvamused, k u i d a s seda teha. Kas olemasoleva sõsteemi raamides? Milline hinnang anda sellele sõsteemile? Kas siirduda edasi järk-järgult, osaliste reformide teel, kooskõlastades seda Moskvaga? Või kasutada radikaalsemaid, õigemini printsiipiaalsemaid meetodeid?

Sama kõsimus keskendus mõõdunud laupõeval Raekoja platsile, kui Trivimi Velliste - vastuseks temale esitatud kriitikale, et ta olevat õlepakunud esinemistega asetanud uutmise tagasilõõgi õhtu - vastas: kas pole mitte suurem õht selles, et me ei kasuta piisavalt olemasolevaid võimalusi, et me ei ollalt julged ja sellega võime väga õulisi sõnsse maha mängida?

Võikerahvaste saatus on õldse selline, et nende hetked on siis, kui suurriigid on kriisis, kui suurriikide-vahelises jõu- väljas avaneb mingi pilu. Taolise hetke saabudes õleneb edasine võikerahva ettevalmistusastmest, oskusest ja suutlikkusest võima- lusi õra kasutada. Selline võimalus avanes aastatel 1917-1918, ja praegu õleme enam-võhel analoogilises olukorras. Tõepõolest, võime väita, et on toimumas niinimetatud nõukogulikku mudelit järgiva sotsialismi õldkriis. Kriis, mis avaldub kõõgil elualal- del, mida ennustas muuhulgas juba Andrei Sahharov 20 aastat taga- si oma tuntud essees "Mõtteid demokraatiast, progressist ja

intellektuaalsest vabadusest" ja järgnevates kirjutistes. 1968. aastast kujunes mitmeski mõttes teelahe - tollal toimusid Tšehhoslovakkias katsetused nn. inimhõlise sotsialismi kehtestamiseks. Sama 1968. aasta sai kohutava tagasilöögi aastaks, mis kajastus kõigis sotsialismimaades. Moraal sellest tagasilöögist on aga ühemõtteline - katsed hoida õhiskonna normaalset arengut õhe partei monopoolse kontrolli all on jõudnud ummikteele ja seda ummikteed on nõud sunnitud tunnistama needsamad juhtivad parteid ise. Niisiis oleme minetanud vähemalt paarkümmend aastat lähendamaks probleeme, mis olid akuutsed juba tollal. Seda kriitilisele on olukord ja seda tõsisemalt tuleb arvestada ajafaktorit.

Tuleb tõdeda, et hoolimata probleemide julgest esitamisest on sisuliselt vähe muutunud (migratsioon jätkub, mitte-eestlaste aastane juurdekasv on 11-13 tuhat, kohapealne sündivus kaasaarvatud). Kui pole mingit kindlust, et suurtehaste ehitamise projektid on maha maetud, et Eesti täielikust isemajandamisest midagi välja tuleb, siis seda vähem on õigust langeda järjekordsete illusioonide ohvriks. ERSP loomise õheks mõtteks oli, et me ei saa oma olukorda parandada harjumuslikul ametlikul teel. Sama eesmärgi nimel tegutsemine eeldab valikuvahendite võimalikku mitmekesisust. Oleme sõna otseses mõttes uppumas. Ja uppuja seisund eeldab vähemasti seda, et ta saaks kõiki oma jäsemeid maksimaalse vabadusega kasutada - ainult siis on lootust end veepinnal hoida ja kaldalegi jõuda. Praeguses olukorras peame aga igaks päästeliigituseks Moskva kesketelt instantsidelt, õigemini palju suuremalt uppujalt luba küsima. Sellise päästeaktsiooni perspektiivitus on õsnagi ilmne.

Praegusele perestroikale tavatsetakse läheneda optimistlikult, eeldades, et Nõukogude impeerium on remonditav. Kuid on olemas teinegi seisukoht, mis pole vähem arvestatav ega nõrgemini põhjendatud: kõnealune süsteem on jõudnud nii tõsisesse kriisi, et selle reformimine kaotab mõtte. Viimasel juhul oleks optimaalne variant nagu suurel uppuval laeval: kui enam päästelootusi ei ole, siis kõik mehed paatidesse ja päästku end, kes saab!

Tõsise õppetunni annavad meile ka reformikogemused Ida-Euroopas. Vaatamata kõigile katsetele pole sealset nõukogulikku mudelit järgivad maad suutnud midagi olulist korda saata õhiskonda ruineeriva kriisi tõrjumiseks. Tundub, et siingi on kurja juur ainupartei võimmonopol, millel on tendents, nagu igal bürokraatlikul, mitteorganilisel struktuuril, pidevalt laieneda ja normaalset õhiskondlikku tegevust halvata. Kõnealuse poliitilise vea parandamiseks ei ole N. Liidus midagi tehtud - siiaani deklareeritakse ametlikult, et seda ei kavatsetagi teha. Ühesõnaga, süsteemi päästmiskatsed peavad edasi toimuma sama partei eestvedamisel, kes süsteemi niisugusesse kriisi viis.

Olukord on paradoksaalne. Ja just niisugune olukord sunnib kasutama kõiki võimalikke vahendeid, mis meie käsutuses on. Üks selliseid on pöördumine rahvusvahelise avalikkuse poole. Siin tuleb tegemist õsnagi olulise psõhholoogilise barjääriga, sest totalitaarse süsteemi tingimustes on esmatõhtis olnud alati vangla patriotismi loosung: õkskõik, mis meie vangla sisemuses ka ei toimuks, see õnnib "omade vahel". Peaasi, et tõli majast välja

ei läheks. Nõnda ka senine suhtumine on olnud selles, et tõli ja iseäranis halbade asjade väljatoomine meie vangla piiridest on alati suurem kuritegu kui see, mis on toimunud vangla sees. Ent kui meil on senini tahtud, et me oleksime oma vangla patrioodid, siis on arvatavasti ebamoraalne ja kohatu nõuda, et me oleksime ka tapamaja patrioodid. Siiani selgunud andmete põhjal on hävitatud teadlikult ja plaanipäraselt palju miljoneid inimesi; Valgevene andmed sellesuvistelt kaevamistelt väidavad, et Minski lähedal hukati neli aastat järjest süstemaatiliselt päev-päevalt tavalisi lihtsaid inimesi ilma mingisuguse nähtava põhjusega. Ja soovida, et ka neist andmetest, ka neist tegudest, jäetakse järeldused tegemata või lõkatakts need ainult eelmise perioodi juhtkonna kaela, on ilmselt liiga palju soovitud.

On kõneldud rohkesti internatsionalismist. Selles mõttes ERSP algatus on üks katse seda internatsionalismi tegelikult teostada. See on - tuua Eesti probleemid rahvusvahelise avalikkuse ette, loobudes oma harjumuslikust nõukogude kolkusest. Sest kui meil tööpoolest on tõsine mure oma saatuse pärast, siis selle mure ehtsuse kriteerium saab olla see, et me ei pelga ega häbene mis tahes abinõusid, mis võiksid meie olukorda kergendada. Väiel-damatult kuulub nende abinõude hulka ka pöördumine rahvusvahelise avalikkuse poole. Siingi võidakse esitada vastuväide: te rikute N.Liidu välispoliitika monopoli, te ei ole mingi riiklik organisatsioon! Selline aktsioon võib provotseerida Moskva keskvalit-sust repressioonidele, võib tekitada umbusaldust eestlaste tege- like taotluste suhtes.

Teisest kõljest näitab praktika, et igasuguse ohu puhul on avalikustamine alati parim relv. Kui me tõsiselt kardame "musti barette", kardame reaktsiooni tagasilööke, siis on selliseigi kartuse puhul kõige paremaks vahendiks ohu võimalikult laialdane avalikustamine. Avalikustamine rahvusvahelisel tasemel. Las tei- sed maailma rahvad, kes mingil määralgi võiksid huvituda meie saatusest, teadvustavad samuti meie olukorra tõsidust, las nad tulla meile appi oma nõu või vähemalt solidaarsusega. Rohkemat võib-olla ei saagi soovida. Kuid küsimus ei olegi mingite taga- tiste hankimises - tegemist on, nagu öeldud, sisuliselt mee- leheitesammuga. Ent kui me suhtume oma olukorda täie tõsidusega, siis ei tohi dhtegi võimalust ära põlata.

Ja veel üks moment, mis õigustab pöördumist Ühinenud Rah- vaste Organisatsiooni poole nagu igasuguse rahvusvahelise orga- nisatsiooni poole (sest selleks nad ju loodud on, et nad maailma rahvaste muredega tegelema peaksid) - see on ÜRO 1966. a. kodani- ku- ja poliitiliste õiguste pakti preambulas kätkev lõik, kus öeldakse: "Iga inimene, kandes kohustusi teiste inimeste ja kol- lektiivi ees, kuhu ta kuulub, või ka rahvuse ees, kuhu ta kuu- lub, peab taotlema käesolevas paktis tunnustatud õiguste edenda- mist ja järgimist". Niisiis ei ole see mitte oma volipiiride üle- tamine, vastupidi - iga teadliku kodaniku kohuseks on kanda hoolt mitte ainult omaenda isiku eest (nagu seda vanglareeglid määra- vad, keelates kaebuste ja aktsioonide kollektiivsed vormid), vaid iga vaba inimene kannab vastutust ka kaasinimeste ja ühiskonna eest ja ta peab taotlema kõigi mainitud paktis tunnustatud õigus-

te edendamist ja järgimist. Teisalt, 1960. a. koloniaalmaadele ja rahvastele iseseisvuse andmise deklaratsiooni esimene punkt kõlab: "Rahvuste allutamine võõramaisele ikkele ja õlemvõimule ning nende ekspluaterimine tähendab inimeste põhiõiguste eitamist. See on vastuolus ÜRO põhikirjaga ning t a k i s t a b koostöö arendamist ja rahu kehtestamist maal". Niisiis, kui praegu taotletakse ametlikult koostöö arendamist ja rahu tugevdamist maailmas, siis kahtlemata ka sellised pinged, mis N.Liidu ääri-riikides rahvuslikul pinnal tekivad ja paratamatult tugevnevad juhul, kui neid kõsimusi normaalselt ei lahendata, kätkevad endas ohtu kogu rahvusvahelisele heaolule ja läbisaamisele ning õigustavad tähelepanu pööramist neid põhjustavatele probleemidele.

M. tutvustaksin nüüd kokkuvõtlikult kõnealust läkitust. See koosneb lähtemomentidest ehk olukorra kirjeldusest, ja sisulisest osast, mis hõlmab seitse punkti. Punktid on järgmised:

1 - ldlitada kõsimus Eesti kui endise Rahvasteliidu ja rahvusvahelise riikidepere täieõigusliku liikmesmaa praegusest õigusevastasest, ebanormaalsest ja Eesti põliselanikkonna edasipõsimise seisukohast äärmiselt ohtlikust olukorrast ÜRO Peaassamblee 1988. a. plenaaristungi päevakorda, arutades seda ka teistel sobival ÜRO foorumitel (pean silmas näiteks ÜRO Inimõiguste komisjoni) ning kutsudes säärastele aruteludele tunnistajatena Eesti sõltumatute organisatsioonide esindajaid ja selleks soovi avaldavaid üksikisikuid selleks, et Eesti kõsimuse käsitlemine võiks olla võimalikult objektiivne ja sõltumatu.

2 - mõista ÜRO liikmesriikide poolt hukka 1939. a. 23.augusti NSV Liidu ja Saksa Riigi vahel sõlmitud nn. Molotov-Ribbentropi pakt koos salajase lisaprotokolliga ning soovitada mainitud paktis osalejate õigusjärglastel (NSV Liit, SLV, SDV) kuulutada see tühiseks hiljemalt Molotov-Ribbentropi pakti 50. aastapäevaks. Antud punkti suhtes on juba varem esitatud vastuväiteid: kuna Teise maailmasõja käik olevat pakti tagajärjed praktiliselt tühistanud, siis puuduvat niisuguseks sammuks vajadus. Vastuargument on väga konkreetne: selleks on 1973. aastal Tšehhoslovakkia ja Saksa LV vahel sõlmitud leping, millega ametlikult kuulutati tühiseks 1938. a. Müncheni kokkulepe. Seega, kui taoline samm astuti Saksa Liitvabariigi ja Tšehhoslovakkia vaheliste suhete reguleerimisel, s.o. kui peeti vajalikuks toonitada, et ka praegune Saksa valitsus kannab moraalselt vastutust hitlerliku poliitika ja kuritegude eest ning ütleb sellest põhimõtteliselt lahti, siis seda olulisem oleks taoline samm N.Liidu poolt. Kui SLV-i puhul võib tõepoolest kõnelda üksnes moraalsest pärandist (kui võrd eelmine režiim purustati, hitlerlikku agressiooni juhtinud partei likvideeriti ja selle juhid anti rahvusvahelise kohtu alla), siis, mis puutub N.Liitu, kehtib sama režiim edasi. Hoolimata põlvkondade ning juhtkondade vahetusest, on üks juhtkond täiesti orgaaniliselt ja loogiliselt asendunud teisega. Niisiis võib öelda, et ka praegune N.Liidu juhtkond kui Stalini-Molotovi aegse juhtkonna järglane kasutab ära Molotov-Ribbentropi kuritegeliku pakti vilju praktikas. Seepärast on eriline vajadus, et sellest paktist avalikult ja jäägitult lahti öeldaks, kuna ainult niisugune samm oleks piisavalt veenev, osutamaks N.Liidu välis-

poliitikas toimunud sisulist muudatust.

3 - kolmas punkt lähtub loogiliselt eelnevast: tehakse ettepanek tunnistada Eesti (samuti ka Läti ja Leedu), kelle õhiskondlikku ja riiklikku korraldust Molotov-Ribbentropi pakt oma lisa-protokolliga kõige vahetumalt ja hävituslikumalt mõjutas, võõrvõimu poolt vägivaldselt okupeeritud territooriumiks, kelle osas pole siiani täidetud Atlandi harta 3. artikliga antud lubadusi. Teatavasti kohustusid Suurbritannia ja USA valitsusjuhid aitama kaasa Atlandi hartas Teise maailmasõja käigus omariiklusest vägivaldselt ilma jäetud rahvaste iseseisvuse taastamisele. Ainsad riigid, kelle osas seda põhimõtet pole täidetud, on kolm Balti riiki, ehkki hartaga õhines ka N.Liit.

4 - neljas punkt taotleb eesti rahvale moraalselt ja praktilist kaasabi Nõukogude okupatsioonivägede ja sõjaväebaaside eemaldamiseks Eesti territooriumilt. Need olid sinna paigutatud Eestile NSV Liidu poolt jõe õhvardusel peale sunnitud 1939. a. lepingu alusel 10-ks, maksimaalselt 15 aastaks, kusjuures lepingu kehtivus lõppes hiljemalt 1954. a. Sellest ajast peale on Nõukogude vägede viibimine Eesti territooriumil õiguslikust aspektist vaadeldes ebaseaduslik. Üksnes võõra suurriigi relvajõudude väljaviimine võimaldaks täita ka eesti rahvas suhtes kõigi ÜRO inimõiguste paktide, Inimõiguste ülddeklaratsiooni ja muude taoliste deklaratsioonide klausleid täieulatuslikult ja tingimusteta. Ehkki N.Liit on kõnealuste paktidega õhinenud, esineb tuhandeid ja tuhandeid tõendeid, et neid pakte eiratakse või täidetakse valikuliselt ja diskrimineerivalt elanikkonna eri kategooriate suhtes. Punkti edasine mõte on, et põhilisi inimõigusi rakendatakse tingimusteta, täieulatuslikult Eesti poliiselanikkonna ja selle iga liikme suhtes.

5 - viies punkt juhib tähelepanu Eesti Vabariigi ja Nõukogude Venemaa vahel 2. veebr. 1920. a. sõlmitud Tartu rahulepingule, millega Nõukogude valitsus tingimusteta ja igaveseks ajaks tunnustas Eesti sõltumatust Venemaast. Tartu rahuleping ei ole kaotanud meie arvates oma kehtivust, kuivõrd Eestis 40ndal aastal toimus sisuliselt agressioon, toimus Eesti territooriumi okupeerimine ja rahva tahe vastaselt liidendamine N.Liidu koosseisu. Selline teguviis on vastuolus rahvusvahelise õigusega ega saa teha kehtetuks 1920nda aasta Tartu rahu, mis on siiaani ainus õiguslik alus suhtlemises Nõukogude Venemaaga.

Küsimuse asetuse ongi selline: asi pole Tartu rahulepingu kehtivuse taastamises, vaid tähelepanu juhtimises selle kehtivusele.

6 - kuues punkt postuleerib Eestis (pärast praegu siinviibivate okupatsioonivägede eemaldamist) demokraatlike valimiste läbiviimist ÜRO järelvalve all. Küsimus on äärmiselt hell, kuid samal ajal praktiline. Kui lähtuda juriidilisest järjepidevusest, siis ei saa praeguseid võimuorganeid seaduslikeks rahvaesindajaks pidada. Teame, et 40ndast aastast peale pole Eestis toimunud ühtegi seaduslikku valimist. Kõik valimised on toimunud vägivalla ja surve tingimustes, kujutanud endast praktiliselt sundhääletamist, ja nendegi tulemusi on sdstemaatiliselt ja plaani-päraselt võltsitud. Eeldada, et normaalne rahva tahteavaldus

võiks toimuda olukorras, kus Eestis asuvad hiiglaslikud okupatsioonivägede koondised, kus julgeolekuaparaat on säilinud täiesti muutumatusena, kus kehtib õhe partei monopolistliku võimu süsteem, oleks äärmiselt naiivne. Teiste sõnadega, kui me tahame tööpoolest vältida järjekordset valimisfarssi, kui tahame ausalt selgitada eesti rahva tegelikku tahet, siis ainus tee selleks oleks välismaiste vägede eelnev väljaviimine, julgeolekuaparaadi praegusel kujul kaotamine ning loobumine õhe partei võim monopolist.

Vajaduse korral tuleks kõnealuste eesmärkide rakendamiseks kasutada ka õhinenud Rahvaste korravalvejõude ja vaatlejaid. Oktoobri algul esines N.Liidu välisministri asetäitja Petrovski ÜRO-s huvitava avaldusega, milles ta pidas võimalikuks laiendada ÜRO korravalvejõudude ja vaatlejate tegevust, kasutades neid ka preventiivsetel eesmärkidel, s.o. - paigaldades ÜRO vaatluspunkte kohtadesse, kus on mõeldav kriisi tekkimine. Petrovski avaldas veendumust, et ka N.Liit võiks tulevikus palju aktiivsemalt neid korravalvejõude toetada (antud juhul oleks selle idee rakendamiseks konkreetne juhus N.Liidu enda näite najal).

Tehakse ettepanek anda suveräänsetes õigustes taastatud Eesti Vabariigile võimalus astuda ÜRO liikmeks.

7 - seitsmes punkt puudutab Eesti Vabariigi edaspidist poliitikat: soovitatakse NSV Liidu valitsusel respektierida tuumarelvavaba ning blokivälise Eesti neutraliteeti vastavalt 1920. a. Tartu rahulepingu 5. artiklile, võttes arvesse Eesti Vabariigi valitsuse omaaegset neutraalset, kõigi maadega sõbralikku koostööd taotlevat välispoliitikat ning eesti rahva hulgas viimasel ajal ilmnunud selget soovi niisugust poliitilist joont jätkata.

Ettepanek on saadetud 26-le ÜRO liikmesmaale, see nimekiri hõlmab kõik lääne demokraatiad, need maad, kes Eesti Vabariigi annekteerimist ei ole tunnustanud ja sõmboolselt igalt mandriit mõne esindaja. Nagu öeldud, ei ole käesolev algatus piiratud 26 riigiga, vaid on sisuliselt adresseeritud kõigile, kes selle vastu võiksid huvi tunda.

Alla on kirjutatud ERSP volikogu 21 liiget. Tahaksin juhtida tähelepanu veel sellele, et antud avaldus ei ole mõeldud suletud ega sektantliku initsiatiivina. See on tingitud tõsisest murest kriitilise olukorra pärast, milles eesti rahvas praegu asub. ERSP teeb ettepaneku kõigile teistele Eesti organisatsioonidele ja üksikisikutele avaldada oma arvamust antud sammu suhtes, esitada täiendusi ja võimaluse korral sellega liituda. Sest mida rohkem Eesti sõltumatuid organisatsioone selle sammuga kaasa tuleks, kahtlemata oleks seda parem.

Algatus on tehtud. Oleme pöödnud õletada teatud raame, mida seni on loetud tabuks. Oleme talitanud usus, et see võiks avada meie olukorras uusi perspektiive või pakkuda vähemalt alternatiive olemasolevale.

*

Märkus:

Tekst on kirja pandud helisalvestuse põhjal ja ettekandja poolt redigeeritud.

ERSP seisukoht riigikorra nime suhtes

Nõukogude sedusandlikud aktid kuulutavad lubatuks ainult sellise poliitilise tegevuse, milline toetab sotsialistlikku korda. Seejuures jätvavad need aktid määramata, mida mõeldakse nimetuse "sotsialism" sisuna.

Ühiskonnakorraldused, mida tuntakse stalinistliku sotsialismi, hitlerliku natsionaalsotsialismi või brežnevliku arenenud sotsialismi nimetuse all, on endid diskrediteerinud kogu maailma rahvaste, eriti aga Nõukogude Liidu halduse all olevate rahvaste silmis. Käesoleval ajal ei eksisteeri ühtegi demokraatliku juhtimissüsteemiga ja majanduslikku õitsengut nautivat tööstusriiki, mille nimetuses esineks sõna "sotsialistlik".

"Kapitalistlikud" Soome, Rootsi, ja Sveits tunduvad oma ühiskondliku arengu poolest palju rohkem sotsialistlikena kui "sotsialistlikud" Poola, Etiopia, või Põhja-Korea. Sotsialistlik NSV Liit, soovides arendada oma majandust, kutsus välismaa kapitaliste looma ühissettevõtteid NSV Liidu territooriumil, arendades sellega kapitalistlikku tootmist sotsialistlikus riigis.

Nii näeme, kui väheõtleavad on nimetused ja nendega seotud dogmad.

Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei põhieesmärgiks on iseisvsa Eesti riigi taastamine, lähtudes eesti rahva säilumise huvidest. ERSP ei välista, et on võimalik luua demokraatlikku ja inimõigusi austavat sotsialistlikku riiki, kuid ühiskonnakorra nimetused pole ERSP tegevuse objektiks.

Me peame esmatähtsaks rahvaste õigust ise oma saatust otsustada, inimõiguste järgimist ja demokraatlikku riigikorda.

Demokraatlikus riigis jääb rahva otsustada, millise konkreetse riigivõimu- ja majandussüsteemi ta valib ja kuidas ta seda soovib nimetada.

Heaks kiidetud ERSP Volikogu poolt
17. sept. 1988 Pilistveres

Eesti üldsusele,
massiteabele,
ühiskondlikele liikumistele

11. septembril toimus Tallinna Lauluväljakul Eesti kõigi aegade suurim poliitiline massimeeleavaldus. Autoriteetsed esinejad mitmelt erialalt ja mitme liikumise nimel väljendasid mõtteid, mis on südamelähedased väga paljudele. Selle kinnituseks oli üle 300 000 eestlase üksmeelne toetus kõnelejatele. Toetus oli seda innukam, mida valusamatest küsimustest ja mida otsustavam oli jutt.

Sel päeval kõneles ka Eesti Muinsuskaitse Seltsi esimees Trivimi Velliste. Tema sõnavõtt paistis silma väga konkreetsete nõudmistega, ettepanekute ja hinnangute poolest:

- hinnang 23. aug. 1939. a. sõlmitud Molotov-Ribbentropi paktille kui tehingule, mille otseseks tagajärjeks sai teiste hulgas ka Eesti iseseisvuse lõpp ja Eesti okupeerimine;
- ettepanek kuulutada 23. august rahvuslikuks leinapäevaks;
- teade selle kohta, et EMS alustab Konstantin Pätsi mälestussamba taastamist Tahkurannas;
- EMS seisukohavõtt, et mälestussambaid väärivad Eesti Vabariigi silmapaistvad riigitegelased J. Tõnisson ja J. Laidoner;
- EMS Volikogu poolt 8. sept. vastu võetud kolm deklaratsiooni, mis väljendavad Seltsi seisukohta Eesti riigikeele, keele, kodakondsuse ja poliitvang Enn Tarto viivatamatu vabastamise kohta.

Kõiki neid nõudmisi, ettepanekuid ja seisukohti toetati aplauside ja poolehoiuhüüdetega.

Juba samal päeval algas meie massiteabes kampaania, mille eesmärgiks oli kujundada eitavat suhtumist T. Velliste ja ka H. Kiige kõnedesse. T. Velliste kõnet nimetati lubamatuks separatismiks, avantürismiks, odavaks efektitsemiseks jne.

Oleme arvanud, et T. Velliste poolt välja öeldud üleskutsed ja seisukohad ei ole vastuolus rahva seisukohtadega, vaid vastupidi, julgustavad eestlaste eneseteadvust, pakkudes konkreetseid võimalusi rahvusliku sõltumatuse sõvendamiseks ja eestlaste põliste väärtushinnangute teadvustamiseks. Peame algatatud hukkamõistukampaania põhjuseks asjaolu, et taas ei ole ENSV juhid ja EKP küpsed tunnistama rahva tegelikku meelsust, kuna see on jälle arenenud kiiremini kui suudetakse ümber häälestada bürokraatiast ja demagoogiast läbi imibunud ideoloogiaplatvormi.

On iseloomulik, et Lauluväljakul leidsid nimetatud kõned vastumõistetud vastuvõtu tuhandete poolt ja vastuväitjad ei soovinud seal oma seisukohtadega välja tulla. Ka hilisemad hukkamõistud ei pöödnudki vaielda T. Velliste ja H. Kiige kõnede sisu üle, rünnakuks kasutati teisejärgulisi argumente (kas ei olnud pausid öeldud aplauside väljameelitamiseks, kas ei tahtnud esinejad taotle-

da isiklikku populaarsust, kas ei olnud nad ebaviisakad Rahvarinde - koosoleku korraldaja vastu) või siis kohatuid ja täiesti põhjendamata süüdistusi (kas ei aja kõned perestroika vankrit rappa jmt.).

Mille või kelle vastu eksisid T. Velliste ja H. Kiik? Kas polnud neil siis õigus kõnekoosolekul välja öelda oma arvamust, kui neile oli sõna antud? On saanud teatavaks, et kompartei liinis mõjutatakse NLKP liikmeid asutustes ja koosolekutel (sealhulgas Rahvarindes) looma taunivat suhtumist T. Velliste kõnesse. Näib, et T. Velliste kritiseerijad tahaksid reserveerida kellelegi ainuõigust ideede vormimisel - ühed EKP KK bdroole, teised Rahvarinde Algatuskeskuse liidritele.

Olukorda, kus kommunistliku partei juhtidel oli ideede monopol ja kõigi teiste initsiatiivi vastu kasutati kaikameetodit, oleme pidanud taluma aastakümneid. Selle olukorra sugugi mitte röömustavad tagajärjed on täna eesti rahvale käegakatsutavad. Kas olukord paraneb märgatavalt, kui reserveerida ideede ja seisukohade monopol nõdd Rahvarinde Algatuskeskuse liidritele? Kuigi Rahvarinde Algatuskeskus on paari suurusjärgu võrra EKP KK bdroost populaarsem, on oht demokraatialle põhimõtteliselt samasugune. Ka rahva toetust omav liikumine võib sattuda ummikteele, kui ta eirab demokraatia põhimõtteid ja pürgib ainuõigusele.

Poliitiline liider, olgu ta üksikisik või rühmitus, peaks liidripositsiooni saavutama oma ülesehitavate ideede populaarsuse kaudu. Ideede populaarsus tuleb saavutada vabas avalikus väitluses oponentidega, kusjuures probleeme tuleb arutada sisuliselt ja oponentidel olgu õigus nii vastuväideteks kui ka oma ideede esitamiseks. Kui liidriks pürgija haarab isikuliste argumentide järele oma konkurendi suhtes, muutub tema poliitika taktituks. Veelgi hullem, tekib kahtlus tema enese ideede tugevuses.

Ühelgi Eesti poliitilisel rühmitusel - parteil, liikumisel või rindel - pole ette näidata jumalikke volikirju oma ilmeksimatuse või liidriõiguste kohta. Püüdkem jääda demokraatlike põhimõtete juurde. Loodame, et kallaletungid T. Velliste ja H. Kiige kõnedele olid tingitud vaid üleerutatud meeltest ja tulevikus midagi taolist ei kordu.

Kutsume üles kõiki tõeliselt sõltumatuid liikumisi ja inimesi toetama ka argipäevatingimustes ja ükski olles seisukohti, millele avaldasime poolehoidu pidupäeval, ühist jõudu tunnetades. Need, kes aplodeerisid Trivimi Vellistele 11. septembril Tallinnas - tehkem seda ka täna!

Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei juhatus

25. september 1988

ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimehele
NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe asetäitjale
Arnold Rõõtlile

Pöördume Teie poole tungiva esildisega Mägi-Karabahhia küsimuses. Selle täielik olemus on Teile kui NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe asetäitjale hästi teada. Mägi-Karabahhia õigus õhineda Armeeniaga on Teile kindlasti ilmne, samuti ka õiglus, mis sellega seoses on avaldunud. Me hindame Teie seisukohta (ja seda hinnatakse ka Armeenias), mida Te selles küsimuses avaldasite NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi istungjärgul. Kuid olukord on viimasel ajal taas järsult teravnenud. Armeenia rahvas on tulvil otsustavust taotleda Mägi-Karabahhia õhinemist emamaaga. Sellele on astunud nii Karabahhias kui Armeenias vastu sõjaväeosad, tankid ja soomusmasinad. Jerevan on muutunud piiratud linnaks. On rikutud põhiseadust ja takistatud Armeenia NSV Ülemnõukogu tegevust. Ei saa enam kõnelda demokraatia ja õiguslikkuse toimimisest.

Me küsime: milleks see kõik? Milleks surutakse maha meietalose väikerahva vabadust ja õigust ise otsustada oma rahvuse kui terviku saatus? Miks lubatakse vägivalda? Milleks võimendatakse rahustevahelisi vastuolusid?

Me ei tohi jätta Armeenia rahvast tema saatuslikul tunnil üks. Väikerahvad peavad üksteist toetama.

Pöördume Teie poole esildisega viivitamatult tõstatada taas Mägi-Karabahhia ja Armeenia küsimus kõrgeimal tasemel. Me usume Teie ausust ja riigimehetarkust esitada see küsimus täie intensiivsusega kui rahvuse eksisteerimise ja rahvusliku ohkuse küsimus. Kas tõesti ametlik Moskva ei taipa määratud ohtlikkust, mida kätkeb endas Armeenia probleemi "lahendamine" sellisel tasemel ja selliste vahenditega, nagu see on toimunud siiani. Kuidas saame uskuda NSV Liidu kõrgvõimude heasse tahtesse väikerahvaste suhtes, kui Armeeniaga taoliselt käitutakse?

Arvame, et Armeenia küsimuse lahendamise viivitamine toob korvamatut kahju meie arenevale demokraatialle. See võib tuua kaasa ettenägematuid tagajärgi ja aktsioone mitte ainult Armeenias, vaid mujalgi NSV Liidus.

Eesti ei vaata osavõtmata pealt traagilisi sündmusi Armeenias. Armeenlased ei ohusta kedagi ega tarvita vägivalda. See pärast tuleb Jerevani saadetud sõjaväeosad viia tagasi nende baasidesse ja lõpetada vägivald nii kogu elanikkonna kui ka seadusliku Armeenia NSV Ülemnõukogu saadikute kallal.

Loodame Teie energilisele tegutsemisele ja palume ka meid sellest sisuliselt informeerida.

Pärnu, 8. oktoober 1988

Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei
juhatus

ERSP seisukoht
liidulepingu küsimuses

Viimasel ajal on Eesti ajakirjanduses ja ka avalikes kõnedes väljendatud arvamust, et Eesti kuulumise alused NSV Liidu koosseisu vajavad täpsustamist ja et täpsustamise vormiks võiks olla liidulepingu sõlmimine kõigi liiduvabariikide vahel või siis Eesti NSV ja NSV Liidu vahel. Liidulepingu sõlmimises nähakse vahendit Eesti suveräänsuse rajamiseks, Eesti NSV ja Moskva keskvoimu majanduslike ning poliitiliste vahekordade reguleerimiseks.

Juhime tähelepanu asjaolule, et Eesti Vabariigi okupeerimisel NSV Liidu poolt 1940. aasta juunis puudub igasugune seaduslik või moraalne alus. Eesti Vabariigi okupeerimine ja annekteerimine NSV Liidu poolt oli Tartu rahulepingu kuritegelik rikkumine. Tartu rahuleping on jätkuvalt kehtiv, seda pole keegi tühistanud. Ka alatut Molotov-Ribbentropi pakti lisaprotokoll ei saa kuidagi lugeda Eesti Vabariigi kallal toimendanud kuritegelike aktide õiguslikuks aluseks.

Kui nõdd sõlmida liiduleping, mis sätestab Eesti NSV ja NSV Liidu võimuorganite omavahelised suhted, tekib uus olukord. Liidulepingu sõlmimist saab mõista kui katset Eesti okupeerimist õigustada ja tagantjärele seadustada. Kuid okupatsiooni ei saa seaduslikuks muuta miski, kõige väheha okupatsioonivõimu ja tema poolt ametisse seatud valitsuse vaheline leping. Sellest hoolimata võib liidulepingu sõlmimine anda mõnedele riikidele põhjuse tunnustada Eesti kuulumist NSV Liitu de jure, mida paljud suurriigid siiani pole teinud. Selline tunnustamine tekitaks olulisi takistusi Eesti iseseisvuse taastamisele.

Juhime tähelepanu ka sellele, et omavahel saavad lepinguid sõlmida vaid suveräänsed riigid - riigid, mis on teistest riikidest nii sise- kui välispoliitikas täielikult sõltumatud. Eesti saaks väljendada oma vaba tahet vaid pärast järgmiste tingimuste täitmist:

1. NSV Liidu valitsusel tuleb tühistada Molotov-Ribbentropi pakt.
2. Okupeeritud ja annekteeritud Eesti Vabariigi territooriumilt tuleb välja viia kõik NSV Liidu väed.
3. Tuleb taastada iseseisev Eesti Vabariik kõigi demokraatlikult valitud võimuorganitega.

Alles siis saab kõne alla tulla liidulepingu sõlmimine NSV Liiduga. Kas aga eesti rahvas soovib pärast iseseisvuse taastamist taolist lepingut sõlmida, riskides taas impeeriumi meelevalda sattuda - see jääb tema enda otsustada.

Rahume kõigil liidulepingu propageerijatel tõsiselt kaaluda selle lepingu võimalikke tagajärgi.

Esitatud ERSP juhatuse seisukohana 13. okt. 1988,
heaks kiidetud ERSP Volikogu poolt 5. nov. 1988.

Avalik kiri
ENSV psdhhiaatrite konverentsist osavõtjatele

Kuni viimase ajani on NSV Liidu repressiivorganid kasutanud inimeste karistamisel ja dhiskonnast isoleerimisel ka psdhhiaatrite kaasabi. Vaimuhaigeks on tunnistatud inimesi, kelle maailma-vaateline, usuline, poliitiline meelsus või teod pole olnud võimudele vastuvõetavad.

Kui inimene on vaimuhaigeks tunnistatud, ei saa ta osaleda tema üle peetavas kohtuprotsessis. Veelgi enam - vaimuhaigeks tunnistamine võimaldab kohtupidamist äldse vältida. Selle tulemusena on teadmata hulk inimesi ilma jäänud igasugusest kaitsest ja neid on suletud kas tavalistesse või erivaimuhaiglatesse. Kui kohus määrab karistuseks kindla tähtaja, siis erivaimuhaiglatesse saadetakse tavaliselt tähtajatult - kuni tervenemiseni. Ent kui haigust pole olnudki, saab "tervenemiseks" lugeda ainult seda, kui inimene on vaimselt murtud, oma vaadetest lahti õelnud. Kuid ka see ei taga veel vabadusse pääsemist.

Me ei tea, kui paljud on surnud või hävitatud erivaimuhaiglale "ravi" tulemusena, kui paljud on sealt välja tulnud santidena. Suure hulga tugevatoimeliste medikamentidega teostatava intensiivse ja pikaajalise ravi tulemus on kõsitav isegi raskesti haigete puhul, tervele inimesele kohaldatuna on see äga laostav. Peab olema väga terve psdhhikaga, raudsete veendumuste ja tahtejõuga, et erivaimuhaiglast välja tulla ilma oluliste kahjustusteta ja täisväärtusliku dhiskonnaliikmena. Selliseid tugevaid inimesi on siiski olnud ja põhiliselt tänu nende teataksegi, millist maapealset põrgut kujutavad endast erivaimuhaiglad.

Psdhhiaatria kuritarvitamises on oma osa olnud ka ENSV psdhhiaatritel.

Ainult üks näide: meile teadaolevatel andmetel hoitakse praegu Kaliningradi oblasti Tšernjahhovski erivaimuhaiglas tartlast Roland Kaschanit (sünd. 1959). Ta arreteeriti 5. augustil 1985. a. Karjalas, Viiburis. R. Kaschani sugulaste ja tuttavate ütluste põhjal tegeles tema kriminaalasjaga KGB brigaad eesotsas V. Iljaševitšiga (seesama, kes O. Miili varjunime all koostas 1949. a. massikõdditamisi käsitleva kurikuulsa ETA teate 20.märtsist 1988.a.). R. Kaschanit sdddistati k a v a t s u s e s p õ g e n e d a välismaale. Kuid kavatsus ei ole ju kuritegu! Ja rahvusvaheliselt kehtivate inimõiguste seisukohast pole kuritegu ka see, kui R. Kaschanit tõepoolest oleks õritanud realiseerida õht põhilist inimõigust - õigust lahkuda oma kodumaalt.

1985. a. jõulude paiku mõistis ENSV Ülemkohtu kriminaal-asjade kohtukolleegium R. Kaschani kinnipidamisele kuni "tervenemiseni" Tšernjahhovski erivaimuhaiglasse. R. Kaschanit ennast kohtuistungil ei olnud.

R. Kaschani mõistmine erivaimuhaiglasse on järjekordne häbi-plekk ENSV Ülemkohtu praktikas. Oma osa selles on ka psdhhiaatritel, kelle kaasabil taoline otsus võimalikuks sai.

Kui NSV Liidus praktiseeritav psdhhiaatria kuritarvitamine oli kõne all Honolulu Rahvusvahelise Kõrgema Nõrvaltuse

Assotsiatsiooni kongressil, püüdis prof. Jüri Saarma (assotsiatsiooni asepresident) eitada psühhiaatria kuritarvitamise fakte NSV Liidus, ent see ei veennud kongressi. Kujunenud olukorras astus NSV Liit Rahvusvahelisest Kõrgema Närvitalitluse Assotsiatsioonist välja - on põhjust arvata, et ennetamiseks sealt väljaheitmist.

Pöördume ENSV psühhiaatrite konverentsist osavõtjate poole järgmiste ettepanekutega:

1. Mõista hukka psühhiaatria kuritarvitamine kui inimeste karistamise ja hävitamise vorm, mida on kasutatud repressiivorganite mahitusel inimeste karistamise ja isoleerimise vahendina maailmavaatelise, usulise, poliitilise meelsuse või tegude eest.
2. Selgitada välja ja avalikustada psühhiaatria kuritarvitamise juhtumid ENSV-s ja nendes osalenud isikud. See avaks võimaluse, et tulevikus midagi taolist enam ei kordu.
3. Selgitada välja, keda Eesti elanikest ja mis põhjustel peetakse praegu kinni erivaimuhaiglates; teha kõik, et neid sealt päästa.
4. Ehkki Eestis erivaimuhaiglaid pole, moodustada komisjon, kes tutvuks põhjalikult erivaimuhaiglates valitseva olukorraga. Avalikustada komisjoni töö tulemused. Teha kõik endast olenev, et erivaimuhaiglates kehtestataks humaanse ravi põhimõtted ja nende elluviimine. Vajaduse korral pööruda abi saamiseks Rahvusvahelise Punase Risti poole.
5. Mitte valida ega soovitada juhtivale tööle psühhiaatria alal isikuid, kes on end määrinud psühhiaatria kuritarvitamise või selle õigustamisega.

13. oktoober 1988

Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei
juhatus ja inimõiguste toimkond

Tema Ekstsellents
J. Pérez de Cuéllar

Office of the General-Secretary
United Nations, N.Y. 10017, USA

A b i p a l v e

Pöördume Teie poole seoses Eestis tekkinud pingelise olukorraga, mille on põhjustanud Moskva keskvalitsuse poolt kavandatud muudatused NSVL konstitutsioonis ja valimisseaduses. Viimaseid tahetakse vastu võtta NSVL Ülemnõukogu istungjärgul 29. nov. 1988. a., tehes seda ebademokraatlikult kiirmeetodil, rahvaga konsulteerimata.

Juhime tähelepanu sellele, et eelseisvad muudatused on sõgavalt vapustanud eesti avalikku arvamust, kuivõrd nimetatud abinõudes leidsid ootamatult kiiresti kinnitust halvima kartused Moskva keskvoimu tegelike kavatsuste osas vähemusrahvuste suhtes. Surmaohtu on seatud kõik eestlaste põrgimused suurema autonoomia suunas. Planeeritud antidemokraatlikud, Moskva tsentralismi rahvusproviintsides otsustavalt tugevdavad muudatused NSVL konstitutsiooni sündendavad ja seadustavad koloniaalsuhteid NSV Liidu poolt 1940. a. anekteeritud Eesti Vabariigi territooriumil, kaotades isegi need formaalsed enesemääramist puudutavad sätted, mis senises põhiseaduses eksisteerisid. Eesti põliselanikkonna soov e oma saatuse kujundamisel ei tarvitse Moskva keskasutused uutest tingimustes enam üldse arvesse võtta.

Ehkki 16. nov. 1988. a. erakorralisele istungjärgule kokku kutsutud ENSV Ülemnõukogu äritab tõenäoliselt tõrjuda konstitutsiooniliste muudatuste kõige ohtlikumaid tagajärgi, pole reaalselt alust loota Moskvast lähtuva ohu likvideerimist keskvoimust sõltuvate kohalike võimuorganite poolt; ka võimalikud esialgsed mõõndused või erandid on hiljem muudetavad ja tagasivõetavad.

Ülaltoodu on kujunenud eesti rahva jaoks elu ja surma küsimuseks, kuna Moskva tsentralistliku koloniaalpoliitika jätkudes ja isegi tugevnedes jäävad eestlased lähemas tulevikus oma poliitilisel asualal vähemusrahvaks, kaotavad juriidilised õigused enesekaitseks ning langevad ökoloogilise katastroofi ohvriks Moskvast pealesurutud ekstsenssiivse, Eesti looduskeskkonda üha intensiivsemalt hävitava majanduspoliitika tagajärjel.

Kõnealused kavatsused on õhtlasi ohuks rahvusvahelisele rahule ja julgeolekule, kuna unitaariigi loomine praegu ette nähtud jõumeetodil - väikerahvaste tahet ignoreerides ja maha surudes - võrdub plahvatusohtliku materjali kokkukuhjamisega iseenda ja teiste õhkulaskmiseks. Tuleb arvestada ka seda, et Moskva koloniaalpoliitika läbiviijad organiseerivad Eestis "viiendat kolonni", kes võib provotseerida rahutusi, et nurjata siinset demokraatiseerimisprotsessi ja luua ettekäändeid selle mahasurumiseks. Selleks annab ulatuslikke võimalusi novembri algul NSV Liidu Ülemnõukogus (Eesti vastuhäältest hoolimata) kinnitatud seadus siseministeeriumi eriväeosade ("mustad baretid") kohta, mis on teravas vastuolus üldtunnustatud kodanikuõiguste tagamisega ning võimaldab okupatsioonivõimudel suvaliselt teostada arveteõienda-

mist eestlaste rahvuslike taotlustega. Samal ajal on eesti rahvas selgelt ja dhemõtteliselt ilmutanud valimisolekut lahendada oma probleemid rahumeelselt ja demokraatlike traditsioonide vaimus.

Eelnevast lähtudes palume Teid teha ettepanek ÜRO Julgeolekukonõukogu kokkukutsumiseks arutamaks järgnevaid, meie arvates hädavajalikke samme:

- 1) saata Eestisse võimalikult kiiremas korras ÜRO vaatlejad (soovitavalt veel enne käesoleva kuu lõppu);
- 2) kavandada abinõud (kaasa arvatud ÜRO korralvedksuste sissetoomine) vägivalle- ja repressioonide vältimiseks Nõukogude okupatsioonivägede ja Moskva poolt inspireeritud "viienda kolonni" poolt, et tagada normaalsed tingimused eestlaste kui Eesti põliselanikkonna vabaks tahteavalduseks oma saatuse otsustamisel.

Käesolev abipalve on lisa Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei Volikogu poolt 17. sept. 1988 alla kirjutatud Memorandumile.

Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei juhatus:

Mati Kiirend
Lagle Parek
Eve Pärnaste
Vello Salum
Erik Udam

Eesti, Torma 6. november 1988

- USA Kongressi Euroopa julgeoleku ja koostöö ühendkomisjon
- USA Riigidepartemang

M ä r g u k i r i

olukorra kohta Eestis

1. Poliitiline olukord Eestis on muutunud viimastel kuudel üha pinevamaks. Potentsiaalsete konfliktide peamist allikat tuleb näha Moskva katsetes jätkata NSVL rahvusvabariikide suhtes traditsioonilist koloniaalpoliitikat, kärpida Eesti suveräänsust (sealhulgas NSV Liidu põhiseaduse kavandatud paranduste kaudu) ning õhutada vaenu kohaliku mitte-eesti elanikkonna poolt.

2. Nõukogude valitsuse poolt Eestis 1940. aastast alates teostatav, sisuliselt genotsiidiga võrduv poliitika pole lakanud. Jätkub Eesti põliselanike huvide ja õiguste mahasurumine, kahjustamine ja kitsendamine.

3. Eestlased on allutatud ka rahvusvahelisele diskrimineerimisele, mis puudutab nende õigust rahvuslikule sõltumatusele. Taoline ebaloomulik seisund püsib edasi, hoolimata tõsiasiast, et eksisteerib pretendent iseseisva Eesti Vabariigi näol, mille ebaseaduslikult likvideeris Nõukogude okupatsioon 1940. a.

4. Vaatamata mitmesugustes vormides avaldunud massilisele terrorile ja rõhumisele on eestlased säilitanud muutumatu soovi rahvusliku identuse ja traditsioonide alalhoidmiseks ning oma suveräänsuste õiguste täieulatuslikuks realiseerimiseks. Aja kulg on näidanud, et väljajaated eestlaste ümberrahvastamiseks nende endi soostumisel on lähedased nullile.

5. Sõltumatust riiklusest ebaseaduslikult ilma jäetud kolm Baltikumi rahvast on ligemale poole sajandi vältel olnud jätkuvas protestiseisundis neile osaks saanud õlekohtu vastu, kujutades endist sellistena põletikukollet Euroopa poliitilises organisemis. Juhul kui praegune ebaloomulik konfliktsituatsioon peaks edasi püsima, pole lootust käärivat Balti probleemi päevakorrast kõrvaldada.

6. Käesolevaks hetkeks on eesti rahvas jõudnud edasilükkamatu eksistentsiaalse valiku ette. Kui Eesti suhtes teostatavas Moskva tsentralistlikus majanduspoliitikas (kaasa arvatud mitte-eestlastest tööjõu sissevool) ei toimu otsustavat pööret, muutuvad eestlased lähema 10-15 aasta jooksul oma esiisade maal väheusrahvuseks.

7. Eelmainitud vahetu ohu tunnetus on tekitanud eestlaste seas ootamatu enesejaatuse puhangu. Seda on ilmutanud arvukad isamaalised massimeeleavaldused, samuti üheainsa novembrikuu nädala jooksul Eesti suveräänsuste õiguste toetuseks kogutud

900 000 allkirja. Niisiis on eesti rahvas osutanud üksmeelset taht saada taas oma saatuse peremeheks.

8. Sellises olukorras on peaaegu kõik eesti ühiskondlikud, poliitilised ja kultuurilised organisatsioonid ühinenud rahva suveräänsete õiguste kaitsel, püüdes ära kasutada igat sammu, mis võiks lähendada Eesti sõltumatuse taastamist; seejuures on täiesti loomulik erinevate taktikate rakendamine.

9. Nõukogudemaa mitmesuguste rahvaste olulisi erinevusi silmas pidades pole alust loota, et Eestis arenevaid rahvuslikke, sotsiaalseid ja poliitilisi protsesse osutub võimalikuks ühitada Venemaa või näiteks Kesk-Aasia liiduvabariikide omadega. Seetõttu on Baltikumi rahvaste osas loogiline omaenda sõltumatu arengutee, mida võiks võrrelda pigem Skandinaavia maade mudeliga.

10. Eestlaste rahvuslike taotluste jõuga sulustamine või mahasurumine Moskva poolt saab viia üksnes sotsiaal-majandusliku anarhia ja stagnatsiooni ummikseisu. Teisest küljest on mõeldav, et taoline vapustus stimuleerib vägivaldseid enesekaitse vorme ning jätkuvaid kokkupõrkeid eri rahvusgruppide vahel (ei saa täiesti võimatuks pidada isegi uue Põhja-Iirimaa teket). Kõik see tähendaks tagasilööki perestroika jaoks tervikuna ning teravaid pingeid Euroopa julgeolekusüsteemis.

Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei (ERSP) arvates on aeg küps arutamaks märksa konkreetsemas terminis Eesti sõltumatuse taastamise küsimust. Me soovime, et Balti riikides toimuvad arengud oleksid Ameerika Ühendriikide Kongressi ja Valitsuse jätkuva tähelepanu orbiidis ning palume mõistvat suhtumist eestlaste, lätlaste ja leedulaste rahvusliku suverääniteedi ja iseseisva riikluse taastamise püüdlustesse.

Praktiliseks panuseks antud piirkonna demokraatliku ja rahu-meelse arengu edendamisesse võiks olla sõltumatute, ÜRD egiidi all toimivate vaatlejate paigutamine Eestisse. Pole ülearune meenutada, et sedalaadi abinõude kasutamist rahvusvaheliste konfliktide ennetamise sobiva vahendina soovitas hiljaaegu ka Nõukogude välisministri asetäitja.

Euroopa julgeoleku- ja koostöösdsteemi raamistikku tuleks lülitada rahvusvaheline konverents, mis käsitleks Baltikumi rahvaste probleeme ja rahvuslikke pürgimusi (eeldusel, et sellisest konverentsist võtaksid osa ka eestlaste, lätlaste ja leedulaste sõltumatute rühmituste esindajad).

Teeme ettepaneku alustada läbirääkimisi säärases võtmelise tähtsusega küsimuses nagu seda on Nõukogude okupatsioonivägede eemaldamine Balti riikide territooriumilt. Taolised läbirääkimised peaksid moodustama osa relvastuse vastastikusest vähendami-

sest Euroopas ning olema jätkuks Nõukogude Liidu poolt Afganistanis alustatud evakueerimisprotsessile. Mitmepoolne rahvusvaheline kokkulepe Nõukogude vägede Eestist, Lätist ja Leedust evakueerimise küsimuses kujutaks endast nende maade iseseisvuse taastamise vajalikku eeltingimust. Teiselt poolt võiksid neutraalsed ja blokivälised Balti riigid etendada väärtuslikku ja positiivset rolli Euroopa kollektiivse julgeolekustõrje kujundamisel.

Lõpuks kutsume niihästi USA valitsust, teisi Lääne demokraatiad kui ka rahvusvahelisi organisatsioone üles mõjutama Nõukogude valitsust, et viimane astuks otseläbirääkimistesse eesti rahva vabalt valitud esindajatega kooskõlastamiseks Nõukogude vägede evakueerimise konkreetseid samme ja graafikut, samuti praktilisi ettevalmistavaid meetmeid Eesti iseseisvuse täieulatuslikuks taastamiseks.

ERSP Volikogu nimel alla kirjutanud

Jüri Adams
Tunne Kelam

Moskva, 17. nov. 1988

Märkus:

USA Kongressi Euroopa julgeoleku- ja koostöö ühendkomisjoni liikmed ja USA Riigidepartemangu esindajad olid 1988. a. novembris visiidil NSV Liidus. Kohtumistele sõltumatute rühmituste esindajate ja erimeelsetega olid kutsutud ka endised poliitvangid Enn Tarto ja Mart Niklus ning ERSP Volikogu liikmed Jüri Adams, Tunne Kelam (Moskvasse), Kalju Mätik ja Eve Pärnaste (Leninigradi).

Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei
m ä r g u k i r i

ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimehele
ENSV Ministrite Nõukogu esimehele

Alates 3. novembrist 1988 põleb Virumaal Mäetaguse küla lähedal maa-alune "Estonia" põlevkivikaevandus. NSVL Söetööstuse Ministeeriumile alluva koondise "Eesti Põlevkivi" otsustusvõime- tuse ja saamatuse tõttu paisus tulekahju suureks ega ole tänaseni kustutatud. Seni, kuni tulekahju pole täielikult kustutatud ja kuumus langenud, tekib põlevkivist suurtes kogustes väga mürgi- seid, sealhulgas ka kantserogeenseid aineid, mis lahustuvad kaevanduse vees. Eestimaa on saamas oma Tšernobõli.

Ametkondliku killustatuse ja salastatuse tõttu ei ole rahval praegu täit dlevaadet toimuvast, teadlased ei pääse põleva kaevanduse juurde ja nende käsutused ei ole kogu mõõtmisandmestikku. Igakõlge informeerimise asemel püütakse inimesi seni vaid rahus- tada.

Põhiargument Kabala fosforiidikaevanduse vastu oli pinna- ja põhjavee reostamise oht. Praegu ei ole enam küsimus reostuse ära- hoidmises - "Estonia" kaevanduse põlemisega on tegelik õnnetus käes. Reostuvad jõed, järved, Balti meri, eelkõige aga põhjavesi.

Ülaltoodut arvesse võttes paneb ERSP ette:

1. Rakendada ENSV Ülemnõukogu poolt deklareeritud suverään- sust tegelikkuses - võtta Eesti põlevkivitööstus, samuti käimas olevad kustutus- ja päästetööd ENSV valitsuse kontrolli alla.
2. Lõpetada päeva pealt "Estonia" kaevanduses põlevkivi kaevandamine, mis segab tulekahju kustutamist.
3. Lõpetada salastamine ja anda üldsusele pidevalt objek- tiivset informatsiooni olukorra kohta.
4. Anda teadlaste käsutusse kogu asjasse puutuv informatsi- sioon.
5. Võimaldada välismaa teadlastele ja spetsialistidele juur- depääs katastroofikohale ja andmetele.
6. Viivitamatult otsustada, millised rajatised ja seadmed on vajalikud mürgivate väljapumpamiseks ja Peipsi päästmiseks. Tõrde alustamisega ei tohi viivitada ning neid peab juhtima energiline, otsustusvõimeline, piisavate volitustega inimene.
7. Vajalike materjalide ja seadmete saamiseks otsida abi Soomest ja Rootsist.

Tegevusetus on kuritegu - iga möödunud päev ainult suurendab katastroofi.

7. detsember 1988

T E L E G R A M M

Moskva
Kreml
Mihhail Gorbatsšovile

Protesteerime ajakirjanike Sergei Grigorjantsi ja Andrei Silkovi arreteerimise vastu ja nõuame nende viivitamatut vabastamist. Oleme kindlad, et nende vaba ajakirjanikutegevus aitab Taga-Kaukaasia probleemide lahendamisele rohkem kaasa kui sõjaväestatud vahelesegamine.

Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei

2. dets. 1988

T E L E G R A M M

NSVL Ülemnõukogu Presiidiumile

Palume tungivalt aidata kaasa armeenia rahva raske hingelise seisundi leevendamisele ka sel teel, et rahuldada armeenlaste õiglane nõudmine - ühendada Mägi-Karabahhia Armeeniaga.

Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei

10. dets. 1988

T E L E G R A M M

"Karabahhi Komiteele"

Avaldame paljukannatanud armeenia rahvale sõgavat kaastunnet seoses teada tabanud tragöödiaga. Sel raskel ajal on eesti rahvas Sinuga, Armeenia.

Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei ja
endised poliitvängid
Enn Tarto ja Mart Niklus

Lisame NSVL Ülemnõukogu Presiidiumile saadetud telegrammi teksti.

10. dets. 1988

ARMSAD RAHVUSKAASLASED, ESTO-88'st OSAVOTJAD!

Eesti Rahvusliku Sõltumatusse Partei tervitab järjekordset ülemaailmset eestlaste kokkutulekut, soovides ning lootes, et Melbourne'i suurõritus kujuneb teetähiseks vägivaldselt lõhestatud eesti rahva taasühinemisele.

Omaaegses läkituses Baltimore'i ESTO'le kuulutas rõhm kodu-eestlasi: "Teadke, et isegi 32-aastase okupatsiooni järel pole kodumaal kustunud vabadusetuli. Maetuna masenduse, kahtluse, teeskluse ja välise truualamlikkuse paksude kähtide alla, hõõgub ta edasi, valmis esimesel soodsal hetkel lõktele lööma. Tiivustagu see teadmine teid väsimatule võitlusele meie iseseisvuse eest vaba maailma tingimustes..."

Mis näis aastal 1976 ebareaalsena, sai tõeks aastal 1988. Üldisesse kriisi sattunud Nõukogude impeeriumi nõrkusehetkel purskus eesti rahva varjatud hingejõududest rahvusliku taassõnni ja iseseisvustootluste võimas tuleleek, mis loidab praegu üle kogu maailma ja heidab erilist valgust ka ESTO-88'le.

Üle maailma kokku tulnud eestlased! Teisse on kogunenud meie rahvuslik jõud, teie saate ühesolemise pidurõõmu kõrval arutada, kuidas avanenud võimalusi kasutada rahvuse missiooniks, Maarjamaad ahistavate probleemide lahendamiseks! Peame koonduma ühe eesmärgi - iseseisva Eesti Vabariigi taastamise ümber.

Eesti rahvusliku sõltumatusse taaskehtestamine ei ole nostalgiline igatsus kaotatud mineviku järele, ei ole ainult tehtud ülekohtu heastamine või rahvusvahelise õiguse ellurakendamine. See on Läänemere kaldal elava viie tuhande aastase minevikuga rahva elu ja surma küsimus. Aega on jäänud vähe: 10-15 aasta pärast võime jääda oma esiisade maal vähemrahvuseks, ühtaegu langeda ökoloogilise katastroofi ohvriks. Julge avalikustamine ja ideerõhk reformikavad ei saa meie tegelikkust otsustavalt muuta ega hävituslikke tendentse pidurdada - üksnes iseseisev rahvusriik saaks tõkestada meie rahvast ähvardavaid ohte ja luua tagatised tema edaspidiseks püsimiseks.

Eesti riikliku iseseisvuse taastamine on eesmärk, mis ei tohi sõltuda rahvusvaheliste suhete hetkeseisust ega taktikalistest kaalutlustest. Iseseisvust me ei palu, vaid nõuame kui oma võõrandamatut õigust ja elulist vajadust. Me ei tohi lubada, et samal ajal, kui näiteks Namiibiale nähakse ette iseseisva riigi staatus, lepib rahvusvaheline avalikkus jätkuvalt kolme Balti rahva põhiõiguse - enesemääramise õiguse - diskrimineerimisega. Kutsume võõrsil elavaid rahvuskaaslasi üles püüutama kõiki jõude mõjutamaks Lääneriikide valitsusi viima oma kauaaegne mittetun-

nustamispoliitika Balti riikide annekteerimise ja inkorporeerimise osas konkreetsemate tulemusteni, tõstma Eesti, Läti ja Leedu riigiõigusliku staatuse küsimus ÜRO-s enne, kui on liiga hilja. Lääne demokraatiad on tänini moraalselt kaasvastutavad Balti riikide saatuse eest. Ida-Lääne vahekorjade parandamise tingimuste hulka peaks kuuluma mitte üksnes individuaalsete poliitvõngade, vaid ka Moskva poolt pantvangideks võetud rahvaste vabastamine.

ERSP tervitab kõiki kodumaal toimuvaid algatusi, mis võiksid soodustada eesti rahva õiguste tegelikku avardumist, nähes neis samme riikliku iseseisvuse taastamise poole. Tervitame 16. novembri suveräänsusdeklaratsiooni vastuvõtnud ENSV Ülemnõukogu saadikute käitumises ilmenud muutusi vastutustunde ja Eesti huvide kaitsmise suunas. Samal ajal ei tohi me unustada, et kommunistliku partei juhtkonna moodustatud Ülemnõukogu ei saa kunagi asendada demokraatlikult valitud parlamenti, nagu ei saa ka Punaarmee poolt võimule seatud EKP juhtida ning esindada eesti rahvast. Selliselt kujutab kõnealune deklaratsioon endast pigem sooviaavaldust kui sisulist pööret; õhuga võib deklaratsioonis näha katset juhtida selle ainulaadse sammuga eesti rahvas taas EKP kiiluvette, ennetamaks rahva valikut täieliku iseseisvuse kasuks. Eestlastest kommunistide lootusele EKP võimalikust asumisest Eesti rahvuslike huvide kaitsja rolli langetati surmotsus V. Väljase suu läbi: 21. detsembri kõnes deklareeris ta, et "EKP oli, on ja jääb NLKP üheks osaks, tema võitlussalgaks", kelle "sammud olid ja on kantud huvist tugevdada liitu" (s.o. Nõukogude Liitu).

Seepärast on eriti ohtlik hellitada romantilisi illusioone, nagu oleks okupatsioonivõimu olemus "perestroika" ja "glasnosti" oludes muutunud. Vastupidi, rohked tõsiasiad osutavad üha sagedamini, kui pinnapealsed ja hõlpsasti tagasivõetavad on seni toimunud muudatused. Kas ei põhjusta rahutust seegi, et inimõiguste mõningane elluviimine on teostunud mitte sõgava õigusliku ja poliitilise ümberkorralduse tulemusena, vaid jätkuval tingimisel ning kauplemisel, eeldusena Lääneriikide majanduslikele järeleandmistele. Üle oodatava visaks osutus võitlus Eesti kahe tuntuma poliitvõngi - M.Nikluse ja E.Tarto - vabastamise eest. Pealegi, juba aastaid tagasi põhiliste inimõiguste ja demokraatia kaitseks välja astunud meestes nähakse tänini riiklikke kurjategijaid, kelle suhtes nõukogude võimud pole ilmutanud mingeid rehabiliteerimise märke, kõnelemata ebaõiglase ja julma kohtlemise hävitamisest. Hoolimata välismaadega suhtlemise märgatavast laienemisest, ei ole selleski valdkonnas maksvad normaalsed õiguslikud tagatised. Endiselt oleneb kõik okupatsioonivõimude suvast, kes klassifitseerivad inimesi vastavalt nende poliitilistele vaadetele ja kuulekale või sõnakuulmatule käitumisele. Endiselt tõkestatakse sõltumatute rühmituste aktivistide välisreise (nõnda ESTO-88'legi), postisaadetisi ja pääsu massiteabesse, määratakse rahatrahve väidetavate avaliku korra rikkumiste eest, saadetakse kutsed ilmuda prokuratuuri, tehakse takistusi töökoha leidmisel jne.

Praegune naeratuste ja kontaktideloomise diplomaatia ei asenda nõukogude võimude tõsist ja põhimõttelist patukahetsust, mille kriteeriumiks saab olla üksnes kõigi inimõiguste tingimusteta elluviimine iga üksiku inimese suhtes, valmisolek jagada võimu teiste poliitiliste jõududega, repressiivse võimuaparaadi õmberkorraldamine avalikkuse kontrolli alla. Puuduvad tagatised diktatuuri taaskehtestamise ning sõltumatute liikumiste mahasurumise vastu.

Kodu- ja väliseestlaste kohtumisel on tavaliselt valitsenud nukker põhitoon: eraldavad barjäärid on tundunud ületamatud. Esimest korda osalevad nüüd Melbourne'i ESTO's avalikult kodueestlaste esindajad, ehkki arvuliselt piiratud ja okupatsioonivõimude poolt osaliselt selekteeritult. Arganud lootus elada taas õheskoos vabas ja sõltumatus Eestis ei tarvitse orienteeruda vaid kaugele tulevikule - selle lootuse aluseks on veendumus Nõukogude imperiumi lagunemise vältimatusest. Veel pole tulnud aeg lõplikult kodumaale naasta, küll aga on tekkinud ilmne vajadus endid selleks hingeliselt valmis seada.

Kallid rahvuskaaslased! Kodu-Eesti vajab tuhandeid võimekaid eesti päritolu inimesi, eriti noori, kes võivad lahustuda oma praeguses elukeskkonnas, vajab vaba maa õlesnitamisel teie oskusi, jõudu ja taht. Kuid praegune läbikäimise tihenemine sünnimaaga peaks toimuma okupatsioonivõimule lõivu maksmata või vähemasti seda miinimumini taandades. Kas pole nõnda, et kohati kipuvad meie senised rollid vahetuma: just nõdd, mil kodueestlaste nõuavad õha julgemalt ja hulgalisemalt täit iseseisvust ja sõltumatust, näivad mõnedki pagulased oma vastses usalduses soostuvat Eesti reformitud ikestatusega.

On aeg teha valik: mida taotlema, kuidas, kellega ja millises ulatuses koos tegutseda. Vajadust eestluse õhtekoondamiseks ei saa õigustada põhiprintsiipide õhmastamise ega laskumisega kõlbeliselt küsitavatesse poliitilistesse tehingutesse, eriti mitte koostõõs EKP-ga ja temale alluvate asutustega. õhtude konkreetsus ja võimaluste ainulaadsus muudavad iseõranis ilmeks vajaduse eksimatult orienteeruda eesti rahvust ja riiki puudutavates põhitõõdes - 1920. a. Tartu rahulepingu kehtivuses, rahvusvaheliselt tunnustatud Eesti Vabariigi õiguslikus järjepidevuses, 1940. a. kehtestatud okupatsioonirežiimi ebaseaduslikkuses, Eesti Vabariigi taastamise juriidilises kohustuslikkuses. Kontaktide arendamine kodu-Eestiga ning siinsete positiivsete muudatuste tunnistamine ei tohi viia meie rahvusriigi esmasõnniõiguse kergekõõlisele vahetamisele IME, segaettevõtete või Moskvast sõltuva pseudosuverõõnsuse läõtseleeme vastu.

Jakob Hurda, Villem Reimani, Jaan Tõnissoni ja teiste Eesti suurmeeste vaimupõrand kohustab meid rahvuse tulevikku kujundama tõõs tukuva sõõdame ja puhaste kõtõega. Rahvuslikku iseseisvust on meie õludes võimalik kõtõte võita õõksnes kõlbelisest taassõnnist lõõhtunud jõõallikate varal. Poliitiline iseseisvus ei ole eesmõrk

iseeneses, vaid optimaalseid vorm rahvuse elukeskkonna, tema ihu, hinge ja vaimu arendamiseks kõrgemate kvaliteetideni. Eesti vabadus võib vähem oleneda sellest, kui häid liitlasi suudame siin maa peal hankida, küll aga rohkem sellest, kui heaks kujuneb meie vahetõid Kõige Oleva Issandaga.

Eesti rahvale päikese all kuuluva õiglase ja väärrika koha suudame kätte võidelda sirge selja ja sisemise põhimõttekindlusega. Esimesed vabad rahvuslikud Jõulupõhjad peale iseseisvuse kaotamist kroonivad mõõduud pöördelist aastat. Eesti rahvas sai võimaluse keskenduda tänuks ja palveks. Saagu uus 1989. a. meile teadlikuks, sihikindlaks, rahvuse kõiki tasandeid kaasa haaravaks iseseisvuse ehitamise aastaks.

VABA EESTI EEST!

Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei

Tallinn, 27. detsember 1988

E E S T I K U U M S Õ G I S 1 9 8 8
ERSP vaatevinklist

KUIDAS SEE TULI?

Rahva ootused olid kõrgele tõstetud suviste laulmistega, septembrikuise 300tuhandelise kogunemisega Lauluväljakul ja Rahvarinde kongressiga. Näis, et RR juhtidele oli EKP poolt lubatud tõeline tegevusvabadus. Rahva kaasa haaramiseks forsseerisid RR juhid positiivseid programme: IME, keeleseadus, valimisseadus, kodakondsuseadus.

EKP võttis Rahvarinde suhtes ettevaatlikult toetava hoiaku. EKP XI septembrikonverents astus välja eesti rahvuse säilimise kaitseks. Seega õritas EKP esmakordselt kogu oma eksisteerimise jooksul võita eestlaste poolehoidu ja toetust - varem piisas põhiliselt Moskva õlemuste rahulolust. Nõud tuli luua mulje, et EKP tõstatab või toetab eesti rahvale tõeliselt olulisi küsimusi, ehkki tema senine poliitika on seisnenud nende eiramises.

Rohelised kaotasid palju autoriteeti liialt nähtava sõna-kuulelikkusega. Kahel korral sundis EKP rohelist loobuma kavandatud aktsioonidest (Tallinna täitevkomitee piketeerimine ja demonstatsioonid resolutsiooni nr. 1 toetuseks).

Eesti Muinsuskaitse Selts kui ainus tõeliselt omaalgatuslik massiliikumine asus kindlalt rahvuslikele positsioonidele, hoolimata EKP ja RR õhistest manitsustest.

Interrinne on silmnähtavalt ellu kutsutud õlalt- ja väljastpoolt. Jõuallikaks ja niiditõmbajaiks on stalinistlikud, tsentralismist ja oma absoluutsest võimust huvitatud jõukeskused Moskvas ja koha peal, kes kõõnilise arvestusega õritavad tõkesta eestlaste eluliste probleemide lahendamist, õhutades rahvas-tevahelist vaenu, asetades panuse venekeelse elanikkonna kõige mahajäänumale, kuulekamale ja õvinistlikumale osale. Kasutatakse ära viimase kartust kaotada oma senine eesõigustatud "vanema venna" seisund nõukoguliku elulaadi levitajana ja selle nappide õvede esmatarbijana. Interrinde reaalkeskond pole suur, kuid tal on Moskva parteiaparaadi, õleliidulise massiteabe ja keskasutuste varjamatu poolehoid; viimased näevad Interrindes õleliiduliste õvude esindajat võitluses "eesti natsionalismi ja separatismi" vastu ning põõdavad suhteliselt väikesearvulist Interrinnet võrdsustada Rahvarindega. Interrinde tegevus õhvardab EKP-d lõhenemisega rahvusliku printsiibi alusel. EKP protestid Interrinde ja tema mahitajate laimu- ja õssituskampaania vastu on õlnud leebelt deklaratiivsed.

Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei suhtes oli EKP hoiak mahavaikiv (ka teabevahenditele õanti vastavad instruktsioonid), RR juhtkonna hoiak tõrjuv. Rahvarinde kongressil keelduti ERSÕ esindajale sõna andmast - õlmselt ka sellepõrast, et iseseisvusest otsesõnu rääkimine on RR mangureeglite jõrgi keelatud teema. Interrinne pole ERSÕ-ga (peale mõne mõõõdaminnes õeldud halvustava sõna) tegelenud, pidades oma peamiseks vastaseks Rahvarinnet. On nad ju parteikaaslased ja mõõlemile on õluline EKP toetus. Rohe-

liste juhtkond on pöödnud ERSP-st mitmeti distantseeruda. Muinsuskaitse Seltsi suhtumine ERSP-sse on põhiliselt toetav; vahekorrad on konstruktiivsed.

22. oktoobril avaldatud NSVL Konstitutsiooni paranduste projekt oli KP-ga seotud ühiskondlikele liikumistele nagu külm dušš. Projekti vastuvõtmine Moskvas ohustanuks nii Rahvarinde kui EKP uue kursi põhialuseid. Võimatuks oleksid muutunud IME, NSVL seadustest erinevate ENSV seaduste vastuvõtmine, fosforiidikaevanduste tõkestamine. Kogu mänguväli oleks osutunud suletuks.

RR sattus sundseisu - paratamatult tuli alustada kampaaniat Moskva konstitutsioonimuudatuste vastu. Massiteabevahendid osutasid sellele kampaaniale avatuks. Olukora dramatiseerudes ei peljanud RR eestseisu vihjeid "otsustavatele sammudele", kui muu ei aita. Selle all mõeldi ilmselt NSVL-st väljaastumist, kuid kavatsuse väljajätlemist ei peetud sõndsaks.

Eestlased läksid meelsasti kaasa Moskva-vastase kampaaniaga. ERSP ja mitmed sõltumatud rühmitused tegid ettepaneku kuulutada Eesti iseseisvaks riigiks veel enne konstitutsiooniparanduste vastuvõtmist Moskvas. Ka mitmetes RR tugirühmades ja rajoonide volikogudes tõstatati NSVL-st väljaastumise nõue. Kõige rohkem pooldajaid - paljud ettevõtted, rohelised, isegi mitme rajooni täitevkomiteed - oli NSVL-st väljaastumisele juhul, kui äldist vastuseisu leidnud konstitutsioonimuudatused Moskvas vastu võetakse.

Enne ENSV Ülemnõukogu 16. novembri erakorralist istungjärku oli eestlaste meeleolu tugevalt Moskva-vastane ja NSVL-st lahku löömist pooldav. "Mainori" küsitluse järgi olevat 56 % küsitletud eestlastest pidanud vajalikuks NSVL-st väljaastumist juhul, kui muu ei aita. Pole aga teada, kui suur oleks see protsent olnud siis, kui täieliku iseseisvuse teemat oleks lubatud massiteabevahendites vabalt käsitleda. Samuti pole teada, kui palju saadeti Ülemnõukogu Presiidiumile allkirju väljaastumise nõudega.

ENSV ÜLEMNÕUKOGU 16. NOVEMBRI OTSUSED

Oluline on meeles pidada, et ENSV Ülemnõukogu pole mingi demokraatlikult valitud organ, vaid EKP KK poolt väljavalitud ja vajalike protsentidega sobitatud inimhulk, kellest suur osa on EKP-st otseselt sõltuvad kõrgetel ametikohtadel asuvad inimesed. Üleskõetud meeleolus kippus see asjaolu paljudel ununema, eriti kui teabevahendid rääkisid "meie parlamendist". "meie saadikutest", RR + KP + rahva ühtsusest ja paljust muust taolisest. (Nagu selgus, moodustas RR koalitsiooni KP ja valitsusega. Selle tõenduseks pealkiri "Rahvarinde Teatajast": "Rahvarinde, partei ja valitsuse koalitsiooni esimene võit".) Enne 16. novembrit käisid asjaosalised korduvalt Moskvas positsioone kooskõlastamas. Moskva omalt poolt saatis Tallinna hiljutise KGB ülema Tšebrikovi, et EKP-s arenev lõhenemine kontrolli alla võtta.

Pole põhjust arvata, et 16. novembril võeti ENSV Ülemnõukogus vastu mõni otsus, mida polnud eelnevalt või asja käigus NLKP KK Poliitbürooga kooskõlastatud. Kõrgema poliitilise pilo-

taazi kunst seisnes selles, et kavandatud otsused tuli vastu võtta, avamata asjaosaliste enamusele toimuva tõelist tagapõhja.

Niisiis taandati eestlaste järjest valjuhäälselt kõlav täieliku iseseisvuse nõue 16. novembri deklaratsiooniga ebamääraseks suveräänsuseks NSVL koosseisus. Võib arvata, et suveräänsuse pidulik deklareerimine ja ENSV Ülemnõukogu imepärasena näiv (ometi ettekavandatud) üksmeel olid tol hetkel ainsad väljundid, mis võimaldasid rahva tähelepanu osavalt kõrvale juhtida tõelise suveräänsuse võimaluselt - NSVL-st eraldumise mõttelt.

Otsesõnu välja öeldes veeti rahvast suurejooneliselt ninapidi. Lõmad jäid söömata, vähe sellest - näiliselt neid isegi toideti. Kuid nad on endiselt huntide meelevalla all, kelle isu ajutise eneseohjelduse tagajärjel ainult kasvab.

MILLISED ON "SUURE VÕIDU" TULEMUSED TANA?

- Eestile on kogu maailmas tehtud reklaami, mille väärtust on hinnatud kümnete miljonite dollaritega.
- ENSV on sama "suverääne" kui ta oli 10 või 40 aastat tagasi.
- Vastu võtmata on keeleseadus, kodakondsuse seadus, omaalgatuslike õhiskondlike liikumiste ja organisatsioonide registreerimise seadus, demokraatlik valimisseadus.
- ENSV Ülemnõukogu jättis otsustamata Tallinna Tselluloosi-kombinaadi sulgemise, Maardu väävelhappetsehhi sulgemise, "Estonia" kaevanduse põlenguala kuulutamise katastroofi- piirkonnaks.
- Stalini-aegsete repressioonide hukkamõistmise seadusprojekti muutusid inimsusevastased kuriteod lihtsalt inimsusevastasteks tegudeks (mis vabastab "tegudes" osalenud isikut automaatselt kohtuliku karistuse ohust).
- EKP tegi ettepaneku õhiseks valimisplatvormi moodustamiseks nii Rahvarindele, rohelistele kui ka "internatsidele".
- Teabevahendites esineb vana kombe kohaselt ideoloogilise tsensuuri rakendamist. Näiteks hävitati "Rahvarinde Teataja" nr. 16 tiraaž artikli eest "Mõttetalgud konsultatiivnõukogus", kus oli museas mainitud NSVL-st väljaastumise varianti. Toimetaja vallandati.
- Loominguliste liitude Kultuurinõukogu tund raadios on muutumas kompartei propagandatunniks.
- Õigeusklikud kommunistid (Naan, Annus, Vainu jt.) asuvad ideoloogilisele vastupealetungile.
- Kollaboratsioonism kui ideoloogia tõstab pead.
- Rahva poliitiline entusiasm on asendumas apaatiaga.
- EKP soovitab konsolideeruda Interrindegaga, keda on siiani kasutatud rahva hirmutamise ja vaigistamise vahendina. Hirmutamiseks on kasutatud ka "musti barette" ja tanke. Mil-lal hakatakse soovitama ka nendega konsolideerumist?

MIDA ME PRAEGU VAJAME?

- Õigusriiki mitte kompartei arusaamade, vaid traditsioonilise demokraatia ja tõeliste inimõiguste alusel. Eesti territooriumil praegu kehtiv seadusandlus tuleb viia täielikku vastavusse rahvusvaheliste õigusnormidega, tagada Inimõiguste Ülddeklaratsioonis ette nähtud põhiliste inimõiguste tingimusteta ellurakendamine eranditult iga üksikisiku suhtes.
- Organiseerumisvabadust kõigi omaalgatuslike, demokraatia reeglite alusel tegutsevate inimühenduste jaoks.
- Diskrimineerimisvaba suhtumist kõigisse rahumeelsel mittevägivaldsel alusel tegutsevatesse õhiskondlik-poliitilistesse rühmitustesse. Muuhulgas tuleb igale säärasele rühmitusele tagada võimalus avaldada oma seisukohti riiklikus massiteabes (seda vähemasti rühmituste endi perioodilist trükitaväljaannete ja muude infolevivahendite loomiseni).
- Tõeliselt vaba ajakirjandust.
- Rahumeelse elanikkonna ebaseadusliku ja ebaeetilise mõjutamise ja tema järel nuhkimise lõpetamist KGB (Riikliku Julgeoleku Komitee) ametnike ja nn. mittekoosseisuliste kaastööliste poolt: kõigis suuremates asutustes alaliselt tegutsevate palgaliste KGB informaatortite avalikustamist ning nende rehabiliteerimist normaalseteks õhiskonna liikmeteks.
- Kurikula "nõukogudevastase agitatsiooni ja propaganda" paragrahvi tingimusteta kaotamist kehtivast kriminaalkoodeksist. Nimetatud paragrahvi, mis on põhimõttelises vastuolus demokraatliku õhiskonna alustega, on kuni viimaste aastateni kasutatud võimude poolt peamise vahendina igasuguse kriitika ja iseseisva algatuse mahasurumiseks, tuhandete aasamate inimeste isoleerimiseks õhiskonnast.
- Mitte ainult kohtuvälise repressioonide läbi kannatanute, vaid kõigi endiste poliitvangide, oma poliitiliste veendumuste ja inimõiguste kaitsmise eest kannatanute ja diskrimineeritute täieulatuslikku rehabiliteerimist õhiskondlik-poliitilises elus, neile osaks saanud otsese või kaudse represseerimise ebaseaduslikuks kuulutamist ametivõimude poolt koos ametliku vabanduse esitamise ja või hõvituse pakkumisega.
- Vabu kontakte välismaadega, mida ei tõkestaks suvaliselt säärase organite ebaseaduslik tegevus nagu seda on KGB, siseministerium ja nn. vabariiklik väljasõidukomisjon.
- Õigust individualiseeritud haridusele isiku vabal valikul riigipiiridest sõltumata.
- Konverentsi inimõiguste olukorra hetkeseisu ja väljavaadete hindamiseks Eestis kõigi õhiskondlike jõudude õhisel korraldusel, välisriikide vaatlejate osavõtul.
- Demokraatlikku valimisseadust ja ehtsaid valimisi erinevate poliitiliste jõudude võrdõiguslikul osavõtul.
- Mitte 19. sajandist pärineva kaudse valimissüsteemi alusel ja Kommunistliku Partei kontrolli all moodustatud uut Ülemnõukogu, vaid eri platvormiga kandidaatide vahelises vabas

võistluses valitud rahvaesindust.

- Õigeaegse ja põhimõttelise vastulöögi andmist isikukultuse taassündni ilmingutele (vt. NLKP KK Poliitbüroo 28. det. 1988. a. hinnang M. Gorbatšovi tegevusele Armeenias, enne-olematu võimutäiuse koondumine NLKP KK peasekretäri kättesse, peremehetsev, vasturääkimist mittesalliv, ebaeetiline käitumine Armeenia kõsimuses juulis ja detsembris k.a.).
- Eesti kommunistide loobumist kahetoolipoliitikast. Rahvas peab saama selge teadmise sellest, milline on üleliidulise kommunistliku partei liikmekaartide omanike lõplil valik: kas Eesti huvide järjekindel kaitsmine kuni reaalse tulemusteni või ebamäärased sobingud rahvuslike deklaratsioonide ja Moskva parteidistsipliinile allumise vahel, või - olude muutudes taaskuuletumine kurikuulsale "proletaarse internationalismi" joonele, mis on olnud NLKP olemuseks kõigil aegadel (ja mida kõige ehtsamalt ning järjekindlamalt kehastavad K. Vaino, Sepelevits ja "internatsid").
- Majanduse täielikku lahutamist ideoloogiast ja kompartei juhtimisest.
- Konkreetseid abinõusid soovimatu sisserände tegelikuks tõkestamiseks ja osalise remigratsiooni läbiviimist.
- Sõjatõustuse ja muu Eestile vaenuliku tööstuse likvideerimist.
- Elukeeskonna radikaalseimat ja järjekindlaimat kaitset konkreetsete tegude, mitte aga deklaratsioonide ja ametkondakondadevaheliste kompromisside tasemel.
- Eesti demilitariseerimist koos okupatsioonivägede välja viimisega.
- Iseseisva Eesti Vabariigi õigusliku ja ajaloolise kehtivuse tunnustamist, praeguse ajutise okupatsioonirežiimi kehtetuks tunnistamist.
- Eesti rahva eetilist taassündi, kõigi ausate kavatsuste ja puhaste kätega inimeste koondumist Eesti Vabariigi taastamise ümber.

KAS ME VOIME SEDA KÕIKE SAAVUTADA NSV LIIDU VALITSUSE ALL JA KOMPARTEI JUHTIMISEL?

Vaevalt küll. Positiivseid tulemusi pole, jätkub vaid programmide nämmutamine. Võimulolijate eesmärk näib olevat aja võitmine, et saada nõrkusehetkest üle ning koondada rahva põhiosa enda ümber. Senise võimu seisundi stabiliseerumisega on alati kaasnenud "hääruste" repressioonide taaselustumine. Esimesed märgid sellest on juba ilmnenu - Armeenias, Ukrainas, Leningradis (sõltasja algatamine viie Demokraatliku Liidu esindaja vastu nõukogudevastase propäganda ettekäändel). Ka Eestis:

Toimetaja Eve Pärnaste

Selle numbri toimetasid trõkki . . . Eve Pärnaste
Anu Rootalu

Järgmises numbris . . .
ERSP dokumente ja materjale jaanuar-märts 1989

PE $\frac{A}{1208}$ 2